

MOKSLAS • EKONOMIKA • SANGLAUDA

EUROPOS SĄJUNGA
EUROPOS SOCIALINIS FONDAS

Kuriame Lietuvos ateitį

VALSTYBINĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS TARNYBOS
PRIE SVEIKATOS APSAUGOS MINISTERIJOS VYKDOMAS
2007–2013 M. ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ PLĖTROS VEIKSMŲ PROGRAMOS 4
PRIORITETO „ADMINISTRACINIŲ GEBĖJIMŲ STIPRINIMAS IR VIEŠOJO
ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMO DIDINIMAS“ ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS
VP1-4.3-VRM-02-V „VIEŠŲJŲ POLITIKŲ REFORMŲ SKATINIMAS“ PROJEKTAS
„GYVENAMOSIOS APLINKOS SVEIKATOS RIZIKOS VEIKSNIŲ VALDYMO
TOBULINIMAS“

VEIKLOS ATASKAITA: „PATALPŲ ORO KOKYBĖS VALDYMO SRITIES TEISINĖS BAZĖS, ĮSKAITANT TERITORIJŲ PLANAVIMĄ IR STATYBŲ PROCESĄ, ANALIZĖ“

2010 m. liepos 12 d. Nr. PA- 1

Rengėjai:	Regina Burbienė, Asta Bajorienė
Projekto vadovas:	Eglė Tamošiūnienė
Darbų perdavimo- priėmimo aktas:	2010 m. liepos 12 d. Nr. PAP- 45

Vilnius

GALUTINĖ ATASKAITA

Analizės apimties, struktūros ir turinio pagrindimas. Projekto poveiklė 1.1.2.4. „Patalpų oro kokybės valdymo srities teisinės bazės, įskaitant teritorijų planavimą ir statybų procesą, analizė“ yra viena iš penkių Projekto veiklos 1.1.2. „Gyvenamosios aplinkos sveikatos rizikos veiksnių valdymo srities teisinės bazės, įskaitant teritorijų planavimą ir statybų procesą, analizė“ poveiklių, todėl joje nebus išsamiai aptariami kitose poveiklėse numatytų sveikatos rizikos veiksnių ir sričių (aplinkos oro, mikroklimato ir kt.), kurios neabejotinai turi įtakos patalpų oro kokybei, teisinio reglamentavimo ypatumai, kadangi jie bus aptarti ir išanalizuoti kitose Projekto veiklos poveiklėse. Taip pat pažymėtina, kad patalpų oro kokybės užtikrinimo procesuose dalyvauja visa eilė vastybės institucijų, atitinkamai šiuos procesus reguliuoja įvairios teisinės galios ir įvairių reguliavimo sričių teisės aktai, tačiau šios analizės apimtis, struktūra ir turinys yra nulemtas Projekto tikslo – pagerinti visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, stiprinti visuomenės sveikatos priežiūros specialistų gebėjimus, todėl šioje analizėje bus akcentuotas patalpų oro kokybės valdymo teisinis reguliavimas, kurio įgyvendinime tiesiogiai dalyvauja visuomenės sveikatos priežiūros institucijos bei specialistai. Būtent dėl šios priežasties teisinio reguliavimo analizės struktūra paremta visuomenės sveikatos priežiūros institucijų funkcijų išskyrimu, atskirai aptariant ir akcentuojant teisinius instrumentus, padedančius visuomenės sveikatos priežiūros institucijoms užtikrinti patalpų oro kokybės valdymą teritorijų planavimo procese, valstybinės statybų priežiūros procese bei valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės vykdymo procese. Manytina, kad aiškiai funkciškai struktūrizuota teisės aktų analizė padės kokybiškai ir vientisai suprasti ir įgyvendinti kitas Projekto veiklas: teisės aktų įgyvendinimo praktikos įvertinimą, metodinių rekomendacijų parengimą, ir tuo pačiu padės kuo pilniau ir išsamiau pasiekti Projekto tikslus.

IVADAS

Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis žmogus daugiau nei 80 procentų savo laiko praleidžia uždaroje patalpose, iš jo apie 60 procentų – gyvenamosiose. Vidaus patalpų oro kokybė kasmet tampa aktualesne problema, nuo kurios priklauso žmonių sveikata ir komfortas.

Susirūpinimą patalpų oro kokybe iš pradžių inicijavo pačių gyventojų skundai, kuriuose buvo skundžiamasi įvairia nespecifine simptomatika: gleivinių sausumu ir dirginimu, akių gleivinės deginimu, galvos skausmu ir nuovargiu. Kai kuriais atvejais ši simptomatika buvo siejama su specifinių teršalų; tokių kaip formaldehidais padidintomis koncentracijomis patalpų ore, tuo pačiu atkreipiant dėmesį į pastatų mikroklimato sąlygas ir cheminių junginių kiekius patalpų ore. Kitas faktas turintis daug bendresnę reikšmę tai – aplinkos teršalų poveikis, persidengiantis su patalpų ore esančiais teršalais. Pastaraisiais metais sukaupta daug duomenų, įrodančių patalpų oro teršalų poveikį sveikatai: vaikų kvėpavimo takų ligos, alergija (priežastys: namų dulks, gyvūnų kailis ir pūkai, formaldehidai, lakieji organiniai junginiai ir kt.).

Žmogaus savijauta ir gyvenimo kokybė priklauso nuo įvairių veiksnių. Vienas jų – patalpų oro kokybė. Ore visuomet yra tam tikrų priemaišų, kurių kiekį lemia daugelis priežasčių. Toks oras, patekęs į patalpų vidų, dar pasipildo įvairiomis priemaišomis, kurias išskiria patalpoje esantys įprasti teršalų šaltiniai: statybinės medžiagos, pelėsiniai grybeliai, buitinė technika ir chemija, įvairūs namų apyvokos reikmenys, gyvūnai. Pats žmogus kasdien teršia savo gyvenamąją aplinką paprasčiausia ir įprasta savo veikla – naudodamas parfumeriją, gamindamas maistą ir tiesiog fiziologiškai iškvėpdamas anglies dvideginį.

Praėjusio dešimtmečio pradžioje pradėtas vartoti terminas „Nesveiko pastato sindromas“. Remdamasi tyrimų rezultatais Pasaulinės sveikatos Organizacijos (PSO) darbo grupė savo ataskaitoje nusakė pagrindines ir šalutines „Nesveiko pastato sindromo“. Tyrimų išvados:

- oras patalpose gali būti 4-6 kartus labiau užterštas nei išorėje;
- miesto gyventojai patalpose praleidžia 90-95 procentus laiko;
- didėjantis susirgimų su nespecifine simptomatika skaičius;
- odos pakenkimo galimybė dirbant kompiuteriu ir kita biuro technika, jų skleidžiami

elektromagnetiniai laukai.

Atliktų tyrimų pagrindu konstatuota, kad 25 procentai medžiagų, atrastų patalpų ore, yra kenksmingos žmogui. Nesveiko pastato sindromo susiformavimą sąlygoja daugybė faktorių:

- biologiniai teršalai;
- lakūs organiniai ir sunkiųjų metalų junginiai;
- elektrosstatiniai ir elektromagnetiniai laukai;
- ypatingas mikroklimatas;
- biuro pastatų konstrukcijos;
- apdailos ir langų įstiklinimo technologijos.

Išskirti Nesveiko pastato sindromo simptomai:

- bendras nuovargis, svaigulys;
- galvos skausmas;
- sunku ilgiau išbūti susikaupus;
- akių perštėjimas, vokų paraudimas.

Konstatuotas Nesveiko pastato sindromo poveikis odai, pasireiškiantis:

- odos niežėjimu, paraudimu ir bėrimu;
- odos sausėjimu ir pleiskanojimu;
- odos ląstelių pažeidimu ir senėjimo procesų pagreitėjimu.

Nesveiko pastato sindromo prevencijai ir bendrai patalpų oro kokybės valdymo bei gerinimo priemonių pasirinkimui labai svarbu identifikuoti patalpų oro kokybę įtakojančius veiksniai:

- aplinkos oras;
- būsto apdailai panaudotos statybinės medžiagos;
- baldai, kilimai;
- inžineriniai įrenginiai ir buitinė technika (židiniai, viryklės, plaukų džiovintuvai);
- gyventojų gyvenimo stilius ir elgesio kultūra: kambariniai augalai, naminiai gyvūnai, rūkymas, maisto ruošimo įpročiai ir technologijos, atliekų tvarkymas;
- būsto priežiūrai naudojami preparatai (valikliai, oro gaivikliai).

1. BENDRIEJI APLINKOS ORO KOKYBĘ REGULIUOJANTYS EUROPOS SAJUNGOS IR NACIONALINIAI TEISĖS AKTAI

1.1. Bendrieji Europos Sąjungos teisės aktai

Oro kokybė yra viena svarbiausių aplinkos sveikatos problemų Europoje. Akivaizdi pažanga sprendžiant aplinkos oro teršalų emisijas iš taršos šaltinių europinio reglamentavimo srityje pasiekta nuo 1970 m., aplinkos oro kokybės standartuose – nuo 1980 m. Svarbiausias ramstinis dokumentas – **1996 m. Tarybos direktyva dėl aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo 96/62/EB**. Šeštojoje Bendrijos aplinkosaugos veiksmų programoje (**Europos Parlamento ir tarybos sprendimas 2002/1600/EB**) nurodytos 4 prioritetinės sritys. Viena iš jų – aplinka, sveikata ir gyvenimo kokybė. 2003 m. patvirtinta **Europos aplinkos ir sveikatos strategija**. Pagrindinis tikslas – sumažinti susirgimus, sukeltus aplinkos veiksnių. Ši strategija atsispindėjo ir **Europos Sąjungos aplinkos ir sveikatos veiksmų plane**, kurio 12 veiksmas – patalpų oro kokybę gerinantys veiksmai. Visos šios iniciatyvos pripažįsta tiek aplinkos oro, tiek ir patalpų oro bendros integruotos oro taršos strategijos svarbą.

Europos Sąjungoje aplinkos apsaugos politika grindžiama nuostata, kad aukšti aplinkosaugos standartai skatina inovacijas, atveria verslo galimybes bei turi būti derinami su nuolatiniu ekonomikos augimu ir užtikrinti darnią plėtrą ilgalaikiam laikotarpiui. ES aplinkos teisės normos dažniausiai įtvirtinamos direktyvose, kurios nėra tiesiogiai taikomos, bet yra nustatomi tam tikri įpareigojimai valstybėms narėms. Pagrindinis teisės aktas projektų poveikio aplinkai vertinimo srityje – **Tarybos direktyva dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo 85/337/EEB**, kurios esminė idėja yra ta, kad prieš įgyvendinant tam tikrus projektus turi būti atliekamas išsamus poveikio aplinkai vertinimas pagal teisės aktais reglamentuotą procedūrą ir į šio vertinimo rezultatus turi būti atsižvelgiama išduodant leidimus vykdyti šiuos projektus. Vienas svarbiausių direktyvos tikslų – įgyvendinti atsargumo principą (užkirsti kelią teršimui ten, kur jis kyla, o ne vėliau kovoti su padariniais). Vėliau, siekiant pašalinti su šios direktyvos įgyvendinimu valstybėse narėse susijusius trūkumus, priimta **Tarybos direktyva 97/11/EB, iš dalies keičianti direktyvą 85/337/EEB**, kuria buvo padaryti kai kurie pakeitimai, pvz., išplėsti projektų sąrašai, įtvirtintas visuomenės dalyvavimas vertinimo procedūroje ir kt.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl visuomenės dalyvavimo rengiant tam tikrus aplinkosaugos planus ir programas 2003/35/EB dar išsamiau reglamentuojamos visuomenės galimybės dalyvauti poveikio aplinkai vertinimo procese. **Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų planų ir programų poveikio aplinkai vertinimo 2001/42/EB** pagrindiniai tikslai – aukštas aplinkos apsaugos lygis ir darnaus vystimosi skatinimas.

Oro kokybės valdymo strategiją išsamiai apibūdina **Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo 1996/62/EB**, o reikalavimai konkretiems teršalams reglamentuojami atitinkamomis dukterinėmis direktyvomis.

1.2. Bendrieji nacionaliniai teisės aktai

Žmogaus teisių ir aplinkos sąveikos klausimai Lietuvoje buvo pradėti teisiškai reguliuoti 1990 m. kovo 11 d. priėmus **Lietuvos Respublikos Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą**, kurio 20 straipsnio 2 dalis skelbė, kad kiekvienas Lietuvos pilietis turi teisę į sveiką gamtinę ir gyvenamąją aplinką. 1992 m. spalio 25 d. priimta **Lietuvos Respublikos Konstitucija** tapo nacionalinės aplinkos apsaugos politikos formavimo bei plėtros teisiniu pagrindu. Ypač reikšmingi yra Konstitucijos 53 straipsnio 3 dalis bei 54 straipsnis – tai fundamentalios nuostatos, kuriomis vadovaujantis bei atsižvelgiant į Konstituciją buvo pradėta kurti bei plėtojama Lietuvos Respublikos aplinkos teisės sistema. Konstitucijos aplinkosaugines nuostatas įgyvendinantys teisės aktai buvo priimami atsižvelgiant į teisinio reguliavimo poreikį, siekiant reguliuoti atskirų aplinkos elementų – aplinkos oro, vandens, dirvožemio, augalijos, gyvūnijos ir kt. – tinkamą naudojimą ir apsaugą. Tačiau priimtoji Konstitucija iš Laikinojo Pagrindinio Įstatymo neperėmė labai svarbios nuostatos – kiekvieno Lietuvos piliečio teisės į sveiką gamtinę ir gyvenamąją aplinką. Tai laikytina žingsniu atgal. Lietuvos aplinkos teisės doktrinos atstovai (prof. A. Marcijonas ir dr. B. Sudavičius¹⁵, dr. R. Ragulskytė-Markovienė) pažymi, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje žmogaus teisė į sveiką ir švarią aplinką tiesiogiai nėra įtvirtinta, o aplinkos apsauga su žmogaus teise į sveiką ir švarią aplinką yra susijusi netiesiogiai – per žmogaus teisę į gyvybę bei sveikatą, kurios įgyvendinimas tiesiogiai priklauso nuo aplinkos būklės.

Paminėtinos Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos tarptautinės aplinkos teisės sutartys, kurios pagal LR Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalį yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Nagrinėjamai problemai spręsti itin reikšminga yra **1998 m. birželio 25 d. Orhuso konvencija „Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais“**, 2002 m. balandžio 28 d. įsigaliojusi Lietuvos Respublikoje. Ši Konvencija yra pirmasis tarptautinis ir teisiškai įpareigojantis dokumentas, kurio 1 straipsnyje nurodyta, jog valstybės, šios Konvencijos dalyvės, susitarė, kad kiekviena Šalis, vadovaudamasi šios Konvencijos nuostatomis, užtikrina teisę: gauti informaciją, visuomenei dalyvauti priimant sprendimus, kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais. Tikslas –

kad būtų apsaugota kiekvieno dabartinės ir būsimųjų kartų žmogaus teisė gyventi palankioje jo sveikatai ir gerovei aplinkoje.

1992 m. priimtas **Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas** vieningu aplinkos apsaugos objektu paskelbė aplinką, kuri gali būti saugoma tiek tiesiogiai, tiek organizuojant tam tikrų gamtos objektų ir išteklių racionalų naudojimą bei apsaugą ir nusako pagrindinius principus ir reikalavimus aplinkos oro apsaugos ir jo kokybės valdymo srityje.

Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymas nustato asmenų teises į švarų orą, pareigas saugoti aplinkos orą nuo taršos, susijusios su žmonių veikla, ir mažinti jos daromą žalą žmonių sveikatai bei aplinkai. Taip pat nustato priemones, ribojančias aplinkos oro taršą ir mažinančias jos neigiamą poveikį žmonių sveikatai bei aplinkai bei reglamentuoja visuomeninius santykius aplinkos oro apsaugos ir kokybės valdymo srityse.

Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo preambulėje nurodoma, kad sveikatos potencialą ir jo palaikymo sąlygas greta kitų veiksnių lemia ir gyvenamosios aplinkos kokybė. Įstatyme taip pat formuluojama bendra visiems asmenims pareiga rūpintis visuomenės sveikatos saugojimu ir stiprinimu, siekiant užlirsti kelią gyvenamosios aplinkos kokybės blogėjimui (31 str.), nurodoma, kad visuomenės sveikatos saugos pagrindą sudaro pavojaus ir žalos sveikatai ribojimo priemonių sistema darbo, gyvenamojoje ir gamtinėje aplinkoje (33 str. 1 d.), kaip pavojaus ir žalos sveikatai ribojimo įgyvendinimo priemonės nurodomi reglamentuojami darbo, gyvenamosios bei gamtinės aplinkos, maisto, geriamojo vandens, žaliavų, technikos bei įrangos ir kitų prekių, ūkinės ar kitokios veiklos nepavojingumo ir nekenksmingumo sveikatai rodikliai ir higienos reikalavimai (33 str. 2 d. 1 p.), licencijuojama ūkinė komercinė veikla (33 str. 2 d. 2 p.), nustatomos sanitarinės apsaugos zonos (33 str. 2 d. 4 p.), sustabdoma sveikatai kenksminga ar pavojinga ūkinė komercinė ar kitokia veikla (33 str. 2 d. 7 p.), taikoma įstatymų nustatyta atsakomybė už sveikatinimo veiklos teisės aktų pažeidimus (33 str. 2 d. 9 p.) ir kt. Įstatymas taip pat nurodo, kad žaliavos, technika, įranga, statybinės medžiagos, gyvenamųjų patalpų interjero elementai bei kitos prekės neturi sukelti jokios rizikos sveikatai arba gali kelti jai tik minimalią riziką (33 str. 3 d.).

Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas reglamentuoja su tabako auginimu, tabako gaminių gamyba, prekyba, laikymu, gabenimu, įvežimu, importu, reklama, vartojimu, įsigijimu ir (ar) vartojimo skatinimu bei rėmimu susijusius santykius ir nustato valstybės tabako kontrolės pagrindus Lietuvos Respublikoje. Šio įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje rūkyti (vartoti tabako gaminius) draudžiama bendrose gyvenamosiose ar kitose bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkantieji gali būti priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru.

Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 21 straipsnis nustato saugios asmenų gyvenamosios aplinkos užtikrinimo priemonės, iš kurių išskirtinos: tinkamų higienos sąlygų ir režimo gyvenamojoje teritorijoje bei pastatuose sudarymas (21 str. 1 d. 5 p.); gyvenamųjų patalpų tinkamas mikroklimatas ir grynas oras (21 str. 1 d. 7 p.). Šių priemonių įgyvendinimo užtikrinimas pagal kompetenciją pavestas valstybės ir savivaldybių institucijoms (21 str. 2 d.), įskaitant ir visuomenės sveikatos priežiūros institucijas.

2. SPECIALIEJI SU GYVENAMŲJŲ PATALPŲ ORO KOKYBĖS REGULIAVIMU SUSIJĘ TEISĖS AKTAI

2.1. Specialieji teisės aktai, reglamentuojantys teritorijų planavimo procesą

Svarbiausios sąlygos nulemiančios būsto oro kokybę bei garantuojančios ilgalaikę vertę – gerai pasirinkta vieta ir neužteršta aplinka. Kaip minėta, aplinkos oro kokybė yra vienas iš veiksnių įtakančių patalpų oro kokybę, todėl tinkamai suplanuota teritorija ir gyvenamajam namui parinkta vieta, tinkama gyvenamosios aplinkos „kaimynystė“ didžiąja dalimi įtakoja patalpų oro kokybę. Būtent ta prasme (t.y. aplinkos oro įtakos patalpų orui prasme) šioje apžvalgoje atskirai aptartinas teritorijų planavimo teisinis reguliavimas. Kartu pažymėtina, kad dėl paminėtų priežasčių manytina, kad pačios teritorijų planavimo procedūrų detalus aptarimas iš patalpų oro kokybės valdymo pozicijų nėra tikslingas (manytina, kad tai bus detaliau aptarta Projekto veiklos 1.1.2.1. poveiklėje). Šioje apžvalgoje detaliau aptartinas tik sanitarinių apsaugos zonų teisinis reguliavimas, kaip įrankis neleidžiantis gyvenamosioms patalpoms atsirasti ten, kur kiltų pavojus jose gyvenančių asmenų sveikatai (taip pat ir dėl oro kokybės) grėsmė.

Dėl ūkinės veiklos rūšių, kurioms nustatomos sanitarinės apsaugos zonos. Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 24 straipsnis nustato, kad asmenys, projektuojantys, statantys, rekonstruojantys, valdantys ar turintys nuosavybės teise statinius, kuriuose vykdoma veikla yra epidemiologiškai svarbi arba susijusi su žmogaus gyvenamosios aplinkos tarša, projektuoja ir įrengia aplink šiuos statinius sanitarines apsaugos zonas. Šios teisės normos lingvistinė loginė analizė leidžia sanitarinių apsaugos zonų nustatymą sieti tik su statybos procesu, t.y. pareiga nustatyti sanitarines apsaugos zonas asmeniui kyla tik tada, kai jis projektuoja, stato, rekonstruoja, valdo ar naudoja statinį. Ši loginė įstatymo konstrukcija paremta tuo, kad pati sanitarinė apsaugos

zona yra aplink stacionarų taršos šaltinį arba keletą taršos šaltinių esanti teritorija, t.y. apibrėžta teritorija, esanti aplink statinį, kuriame vykdoma (planuojama vykdyti) veikla yra epidemiologiškai svarbi arba susijusi su žmogaus gyvenamosios aplinkos tarša. Taigi iš esmės įstatymas apibrėžia du alternatyvius kriterijus, vienam iš kurių esant turėtų būti nustatyta sanitarinė apsaugos zona: pirma, vykdoma (planuojama vykdyti) veikla yra susijusi su gyvenamosios aplinkos tarša arba antra, vykdoma (planuojama vykdyti) veikla yra epidemiologiškai svarbi. Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas pateikia epidemiologiškai svarbios veiklos apibrėžimą: tai – veikla, kai asmenys turi tiesioginį sąlytį su neįpakuotais maisto produktais, centralizuotai tiekia vandenį, prižiūri vandentiekio sistemas, gamina vaistus, kosmetikos priemones bei asmens higienos priemones arba teikia kosmetikos, pirties, kirpimo ir kitas paslaugas, turėdami tiesioginį sąlytį su žmogaus kūnu. Taip pat pažymėtina, kad įgyvendinant Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 28 straipsnį, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 676 yra patvirtintas Epidemiologiškai svarbių veiklos sričių, kuriose, nesilaikant nustatytų higienos reikalavimų, galėtų kilti pavojus užsikrėsti užkrečiamosiomis ligomis bei atsirastų neinfekcinių ligų protrūkių sąrašas, kuriame greta įstatyme paminėtų veiklų taip pat įtrauktas vaikų ugdymas, asmenų aptarnavimas globos, nakvynės namuose, viešbučiuose, traukiniuose, oro transporte ir kt. Taigi įstatymas imperatyviai nurodo, kad poįstatyminiuose teisės aktuose, nustatančiuose ūkinės veiklos rūšis, kurioms nustatomos sanitarinės apsaugos zonos, turėtų būti įtvirtintos visos paminėtos epidemiologiškai svarbios veiklos, papildomai įvertinant ir nustatant taip pat ir tas, kurios yra susijusios su gyvenamosios aplinkos tarša. Visgi kalbant apie šią (epidemiologiškai svarbios veiklos) sanitarinių apsaugos zonų nustatymo kriterijų, pasakytina tai, kad daugeliu paminėtų atvejų epidemiologiškai svarbi veikla yra susijusi ne su taršos šaltinių naudojimu, bet priešingai – su interesu apsaugoti šią veiklą nuo išorinės taršos (pvz. vaikų darželių, mokyklos, viešbučių, geriamojo vandens tiekimo veikla). Kitos epidemiologiškai svarbioms veiklos priskiriamos veiklos (pvz. gyvulių ir paukščių auginimas, pavojingų atliekų saugojimas, nuotekų valymas ir pan.) į sanitarinių apsaugos zonų nustatymo kriterijų logiškai patenka visų pirma ne dėl to, kad vykdant jas nesilaikant nustatytų higienos reikalavimų (beje, nesuprantama ir teisinėje valstybėje nepriimtina preziumuoti teisės normų nesilaikymą iš ūkio subjektų pusės) galėtų kilti pavojus užsikrėsti užkrečiamosiomis ligomis, bet būtent su poreikiu apsaugoti greta šių veiklų esančią gyvenamąją aplinką nuo šios veiklos keliamos taršos. Taigi darytina išvada, kad įstatyme nustatant sanitarinių apsaugos zonų nustatymo kriterijų pilnai pakaktų vieno kriterijaus, nulemto poreikio apsaugoti nuo ūkinės veiklos taršos greta esančią gyvenamąją aplinką. *De facto* veiklų, kurioms nustatomos sanitarinės apsaugos zonos, sąrašė, nustatytame Specialiosiose žemės ir miško

naudojimo sąlygose, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarime Nr. 343 bei Sanitarinių apsaugos zonų nustatymo ir režimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. rugpjūčio 19 d. įsakymu Nr. V-586, iš esmės ir yra paliktos tik minėtu kriterijumi paremtos ūkinės veiklos. Taigi, formaliąją prasme poįstatyminiais teisės aktais yra neleistinai susiaurintas įstatyme apibrėžtas veiklų, kurioms nustatomos sanitarinės apsaugos zonos, sąrašas. Natūralu, kad tokią išėitį padiktavo pati sanitarinių apsaugos zonų loginės prasmės samprata, visgi šis teisinis neatitikimas turėtų būti ištaisytas įstatyminiu lygmeniu, juolab kad jis ir praktikoje kelia tam tikrų taikymo problemų: yra pasitaikę pavyzdžių, kai greta ūkinės veiklos (t.y. taršos šaltinio) statomam gyvenmajam namui yra reikalaujama atlikti poveikio visuomenės sveikatai vertinimą ir nusistatyti taršos šaltinio taršos mastą ir poveikį šalia taršos šaltinio gyvenšančių asmenų sveikatai.

Dėl sanitarinių apsaugos zonų nustatymo teritorijų planavimo dokumentais.

Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas detalizuoja ir patį sanitarinių apsaugos zonų nustatymo būdą: „Sanitarinės apsaugos zonos ribos nustatomos rengiant bendruosius, specialiuosius ir detaliuosius planus ar atliekant ūkio subjektų rekonstrukcijas, gamybos proceso modernizavimą ar keitimą, kurių metu pasikeičia planuojamos ūkinės veiklos rūšis ar jos intensyvumas. Sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymą organizuoja teritorijų planavimo organizatorius.“ Taigi įstatyme nurodyta, kad sanitarinės apsaugos zonos nustatomos teritorijų planavimo dokumentais – bendraisiais, specialiaisiais arba detaliaisiais planais. Tai nuosekliai iš pačios sanitarinių apsaugos zonų sampratos išplaukianti nuostata, kadangi sanitarinė apsaugos zona yra tam tikra apibrėžta teritorija. Tačiau logiškai nepaaiškinama įstatyminė nuostata apibrėžianti alternatyvą (naudojamas jungtukas „ar“), kad sanitarinės apsaugos zonos ribos nustatomos atliekant ūkio subjektų (manytina, kad praleistas žodis „statinių“) rekonstrukcijas, gamybos proceso modernizavimą ar keitimą, kurių metu pasikeičia planuojamos ūkinės veiklos rūšis ar jos intensyvumas. Visų pirma net ir šiuo atveju dėl jau aptartų priežasčių sanitarinių apsaugos zonų ribos gali būti nustatomos tik teritorijų planavimo dokumentais (todėl neteisingai vartojamas jungtukas „ar“), antra, įstatymo 24 straipsnio 1 dalies pirmasis sakiny aiškiai apibrėžia tikslesnį ir platesnį atvejų, kada asmuo privalo nusistatyti sanitarinę apsaugos zoną, sąrašą, t.y. kai projektuoja, stato, rekonstruoja, valdo ar naudoja statinį, todėl įstatymo 24 straipsnio 1 dalies antrasis sakiny nurodyta prasme pakeičia arba netgi paneigia pirmąjį. Toks teisinis reguliavimas yra akivaizdžiai netobulas ir taisytinas, beje, ir praktikoje keliantis bent kelis esminius klausimus: pirma, ar sanitarinių apsaugos zonų ribos gali būti nustatytos kitaip nei teritorijų planavimo dokumentais (tiesa, į šį klausimą atsakymu „ne“ atsako Sanitarinių apsaugos zonų nustatymo ir režimo taisyklių 3 punktas), ir antra, ar

sanitarinės apsaugos zonos veikiančiams objektams privalo būti nustatytos visais atvejais ar tik tada, kai atliekama rekonstrukcija, gamybos proceso modernizavimas arba keitimas.

Trumpai panagrinėtina ir problematika dėl sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo atitinkamos rūšies teritorijų planavimo dokumentuose.

Dėl sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo bendraisiais planais. Kaip svarbūs gyvenamosios aplinkos oro kokybei paminėtini Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatyme įtvirtinti bendrojo teritorijų planavimo uždaviniai: suformuoti teritorijos tvarkymo, naudojimo ir apsaugos koncepciją; optimizuoti teritorijos urbanistinę struktūrą ir infrastruktūros sistemą; numatyti priemones užstatytų teritorijų gyvenimo ir aplinkos kokybei gerinti; nustatyti planuojamos teritorijos užstatymo aukščio ir intensyvumo parametrus; numatyti pagrindines regioninės politikos formavimo bei įgyvendinimo nuostatas; nustatyti teritorijų funkcinės zonas, nurodančias teritorijos integruotumą ir (ar) jos ypatumus. Visų pirma iš bendrojo teritorijų planavimo teisinio reguliavimo analizės konstatuotina tai, kad valstybės, apskrities, savivaldybės teritorijos ar jos dalies bendrojo planavimo tikslas yra nustatyti teritorijos vystymo bendrą erdvinę koncepciją, funkcinis prioritetus. Bendrojo teritorijų planavimo objektas nėra konkretus žemės sklypas ar keli konkretūs žemės sklypai, bet visa tam tikra teritorija: valstybės, apskrities, savivaldybės, miesto, miestelio. Bendrasis planas yra norminis teisės aktas, sukeliantis atitinkamas teisinės pasekmes neapibėžtam ratui atitinkamoje teritorijoje esančių subjektų. Taigi kyla klausimas, ar sanitarinės apsaugos zonos kaip specialiosios žemės naudojimo sąlygos, t.y. konkretūs apribojimai konkrečiam žemės sklypui gali būti nustatomi bendraisiais planais. Manytina, kad ne, nes bendrojo teritorijų planavimo metu nėra detalčiai (specialiai) planuojamas konkretus žemės sklypas, nėra vertinama konkretaus žemės sklypo vieta, gretimybės, taršos poveikis, taigi iš esmės nėra ir negali būti konkrečiam žemės sklypui nustatomos tam tikros specialios jo naudojimo sąlygos. Tiesa, praktikoje bendraisiais planais yra apibrėžta sanitarinių apsaugos zonų ribų, tačiau jos nėra įregistruotos kaip specialiosios žemės naudojimo sąlygos, todėl neatitinka savo esminės teisinės paskirties. Manytina, kad dėl paminėtų priežasčių bendruosiuose planuose neturėtų būti nustatomos sanitarinių apsaugos zonų ribos, jos galėtų būti tik perkeltos (pažymėtos) iš jau patvirtintų specialiojo ar detaliojo planavimo dokumentų. Atitinkamai siekiant išvengti netinkamo teisės normų taikymo praktikoje, būtina patikslinti įstatyminę nuostatą dėl sanitarinių apsaugos zonų nustatymo bendraisiais planais galimybę.

Dėl sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo specialiaisiais planais. Kaip vieną iš svarbių specialiojo teritorijų planavimo uždavinių būtina paminėti Teritorijų planavimo įstatyme

įtvirtintą uždavinį nustatyti teritorijose naudojimo, tvarkymo ir apsaugos režimą, kraštovaizdžio formavimo kryptis ir teritorijų tvarkymo priemonės (13 str. 2 d. 3 p.). Įstatymo 13 straipsnio 3 dalis numato, kad kitus konkrečius specialiojo planavimo uždavinius nustato kiti įstatymai (paminėtas Lietuvos Respublikos žemės įstatymas) ir kiti teisės aktai. Žemės įstatymo 22 straipsnis numato, kad konkrečiam žemės sklypui taikomos specialiosios žemės naudojimo sąlygos įregistruojamos pagal patvirtintus teritorijų planavimo dokumentus. Teritorijų planavimo įstatymo 15 straipsnyje vardijami specialiojo teritorijų planavimo dokumentai, tarp kurių nėra sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo dokumento, tačiau minėto straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad specialiojo teritorijų planavimo organizatoriai gali rengti ir kitus reikalingus specialiojo teritorijų planavimo dokumentus. Pažymėtina, kad sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo dokumentas kaip specialiojo teritorijų planavimo dokumentas yra įtvirtintas Sanitarinių apsaugos zonų nustatymo ir režimo taisyklėse. Minėtos sveikatos apsaugos ministro patvirtintos taisyklės nustato ir sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo dokumento rengimo tvarką, tačiau tai, kad toks specialiojo teritorijų planavimo dokumentas nėra numatytas įstatyme, tai, kad nėra patvirtintų šių specialiųjų teritorijų planavimo dokumentų rengimo taisyklių, vertintina kaip teisinio reguliavimo trūkumas, keliantis tam tikrų praktinių taikymo neaiškumų ir nesusikalbėjimo tarp sveikatos priežiūros ir aplinkos apsaugos institucijų. Prie šio nesusikalbėjimo subjektyviaja prasme prisideda ir tai, kad Sanitarinių apsaugos zonų nustatymo ir režimo taisyklės patvirtino sveikatos apsaugos ministras, nors Teritorijų planavimo įstatymo 18 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad ministerijos rengia atskirų rūšių specialiųjų planų rengimo taisyklės ir tvirtina jas kartu su Aplinkos ministerija. Visgi tai, kad nėra patvirtintos atitinkamos rūšies specialiųjų planų rengimo taisyklės, neturėtų būti laikoma objektyviu kliuviniu pačiam specialiojo planavimo procesui, kadangi Teritorijų planavimo įstatymas numato, kad specialieji planai, kuriems nėra patvirtintų rengimo taisyklių, rengiami pagal šio Įstatymo ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių teritorijų planavimą, reikalavimus.

Dėl sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo detaliaisiais planais. Sanitarinių apsaugos zonų ribos gali būti nustatomos ir detaliaisiais planais, planuojant konkrečius žemės sklypus ar žemės sklypų grupes (Teritorijų planavimo įstatymo 19 str. 1 d.), atsižvelgiant į detaliojo teritorijų planavimo uždavinius: detalizuoti bendrojo ir specialiojo teritorijų planavimo dokumentuose nustatytus teritorijų tvarkymo ir naudojimo reikalavimus, nustatyti planuojamos teritorijos naudojimo ir užstatymo kokybinius ir kiekybinius parametrus; suformuoti žemės sklypus statinių statybai, sudarant sąlygas investicijoms ir ūkinei veiklai plėtoti; nustatyti ar pakeisti teritorijos tvarkymo ir naudojimo režimą statinių statybos projektams rengti ir žemės sklypui naudoti ir kt.

Dėl sanitarinių apsaugos zonų teisinio reguliavimo netinkamo lygmens teisės aktais.

Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 24 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad ūkinės komercinės veiklos rūšis, kurioms nustatomos sanitarinės apsaugos zonos, sanitarinės apsaugos zonos ribų dydžius, režimo reikalavimus nustato Vyriausybė. Žemės įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad specialiosios žemės naudojimo sąlygos gali būti nustatomos įstatymais ir Vyriausybės nutarimais. Taigi įstatymų leidėjas pasisakė dėl specialiųjų žemės naudojimo sąlygų nustatymo ne žemesnio lygmens nei Vyriausybės nutarimas teisės akte. Kaip jau buvo minėta, veiklos, kurioms nustatomos sanitarinės apsaugos zonos, yra nustatytos Specialiosiose žemės ir miško naudojimo sąlygose, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343 bei Sanitarinių apsaugos zonų nustatymo ir režimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. rugpjūčio 19 d. įsakymu Nr. V-586. Šia prasme sveikatos apsaugos ministro nustatytas ūkinės veiklos rūšių, kurioms nustatomos sanitarinės apsaugos zonos, sąrašas, tiek, kiek jis nustato papildomas ar kitokias ūkinės veiklos rūšis nei nustatyta Vyriausybės nutarime, prieštarauja paminėtų įstatymų nuostatomis ir yra priimtas viršijant Sveikatos apsaugos ministerijai suteiktus įgaliojimus. Sanitarinių apsaugos zonų ribų dydžius taip pat nustato abu paminėti teisės aktai: Specialiosiose žemės ir miško naudojimo sąlygos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343 bei Sanitarinių apsaugos zonų nustatymo ir režimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. rugpjūčio 19 d. įsakymu Nr. V-586, nors įgaliojimai juos nustatyti suteikti tik Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Verta paminėti ir tai, kad tik Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2009 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1052 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. rugpjūčio 19 d. įsakymo Nr. V-586 „Dėl Sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo ir režimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ pašalinti prieštaravimai tarp sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų sanitarinių apsaugos zonų ribų dydžių, ir taip pašalinta keletą metų buvusi ir teisminių ginčų sukėlusio minėtų teisės aktų kolizija.

Dėl sanitarinių apsaugos zonų režimo reikalavimų. Kalbant apie patalpų oro kokybės teisinį reguliavimą sanitarinių apsaugos zonų nustatymo, kaip įrankio neleidžiančio gyvenamosioms patalpoms atsirasti ten, kur kiltų pavojaus jose gyvenančių asmenų sveikatai grėsmė, aspektu, vertėtų detaliau aptarti sanitarinių apsaugos zonų režimo reikalavimus.

Specialiosiose žemės ir miško naudojimo sąlygose, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343, yra nustatyti atitinkami draudimai, eliminuojantys gyvenamųjų pastatų buvimo galimybę sanitarinėse apsaugos zonose:

- aerodromų sanitarinėje apsaugos zonoje draudžiama statyti gyvenamuosius namus, sveikatos priežiūros, vaikų ugdymo bei auklėjimo, socialinės globos ir poilsio įstaigas, stadionus, įrengti rekreacinius objektus (parkus, miesto sodus ir kita) (17 p.);
- gamybinių objektų sanitarinėse apsaugos zonose draudžiama: statyti pramonės įmones, gamybinius pastatus ir įrenginius, kurių gamybos teršalai gali pakenkti jau esančios įmonės darbuotojų sveikatai, sugadinti medžiagas, įrenginius, produkciją, taip pat padidinti gyvenamosios zonos taršą; statyti gyvenamuosius namus, sporto įrenginius, vaikų įstaigas, mokyklas, medicinos įstaigas, sanatorijas ir profilaktoriumus bei kitas panašias įstaigas, taip pat įrengti parkus (69 p.);
- gyvulininkystės, paukštininkystės ir žemės ūkio įmonių pastatų sanitarinėse apsaugos zonose draudžiama statyti gyvenamuosius namus ir visuomeninius objektus (74 p.).

Pažymėtina tai, kad Vyriausybės nutarimas nenustato sanitarinių apsaugos zonų režimo reikalavimų komunalinių objektų sanitarinėse apsaugos zonose, tačiau šią teisinio reguliavimo spragą, vėlgi viršydama jai suteiktus įgaliojimus, „išsprendė“ Sveikatos apsaugos ministerija, Sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo ir režimo taisyklėse nustačiusi, kad Specialiosiose žemės ir miško naudojimo sąlygose, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343, nurodytų komunalinių objektų SAZ teritorijoje draudžiama statyti gyvenamosios, poilsio, sodų, gydymo paskirties pastatus, specialiosios paskirties pastatus, susijusius su apgyvendinimu, bendrojo lavinimo mokyklas, ikimokyklinio ugdymo įstaigas, steigti rekreacines teritorijas. Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad kai kurioms ūkinėms veikloms, kurioms nustatomos sanitarinės apsaugos zonos, (pvz. geležinkelių veikla) jokių teisės aktu nėra nustatyti režimo reikalavimai, t.y. nustatyta sanitarinė apsaugos zona nesukelia apskritai jokių teisinių pasekmių.

Dėl nustatytų sanitarinių apsaugos zonų įregistravimo. Kalbant apie galimybę taikyti sanitarinių apsaugos zonų nustatymo teises pasekmes – tam tikrus apribojimus (nagrinėjamos temos aspektu svarbus draudimas statyti gyvenamuosius namus) būtina paminėti labai svarbų praktinį aspektą – nustatytų sanitarinių apsaugos zonų įteisinimą. Sanitarinė apsaugos zona yra tam tikra apibrėžta teritorija, kurioje galioja nustatytos specialiosios žemės naudojimo sąlygos.

Specialiosios žemės naudojimo sąlygos – tai įstatymais ar Vyriausybės nutarimais nustatyti ūkinės ir (ar) kitokios veiklos apribojimai, priklausantys nuo geografinės padėties, gretimybių, pagrindinės žemės naudojimo paskirties, žemės sklypo naudojimo būdo ir pobūdžio bei žemės sklype esančių statinių ir aplinkos apsaugos poreikių (Žemės įstatymo 2 str. 4 d.). Konkrečiam žemės sklypui taikomos specialiosios žemės naudojimo sąlygos įrašomos į Nekilnojamojo turto kadastrą ir Nekilnojamojo turto registrą (Žemės įstatymo 22 str. 5 d.). Taigi suvokiant sanitarinių apsaugos zonų nustatymą kaip saugios gyvenamosios aplinkos užtikrinimo priemonę, kadangi aplink taršos šaltinį eliminuojama gyvenamojo būsto buvimo (atsiradimo) galimybė, būtina suvokti sanitarinių apsaugos zonų nustatymą kaip realų procesą, apimantį taršos šaltinio keliamos taršos įvertinimą, tai atitinkantį sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymą teritorijų planavimo dokumentuose ir nustatytų sanitarinių apsaugos zonų kaip specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įregistravimą Nekilnojamojo turto kadastrė ir Nekilnojamojo turto registre. Pabrėžtina tai, kad nepabaigus sanitarinių apsaugos zonų nustatymo proceso specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įregistravimu (kas *de facto* beveik nevyksta), eliminuojama galimybė užkirsti kelią naujų gyvenamųjų pastatų artėjimui prie taršių objektų ir kartu paneigiama saugios aplinkos užtikrinimo teritorijų planavimo metu galimybė.

2.2. Specialieji teisės aktai, reglamentuojantys statybų procesą

2.2.1. Materialinės teisės normos, reglamentuojančios atitinkamus patalpų oro kolybę įtakančius parametrus

Lietuvos Respublikos statybos įstatymas nustato visų Lietuvos Respublikos teritorijoje statomų, rekonstruojamų ir remontuojamų statinių esminius reikalavimus, statybos techninio normavimo, statybinių tyrinėjimų, statinių projektavimo, naujų statinių statybos, rekonstravimo, remonto, jų pripažinimo tinkamais naudoti, statinių naudojimo ir priežiūros, nugriovimo bei visos šios veiklos priežiūros tvarką, statybos dalyvių, viešojo administravimo subjektų, inžinerinių tinklų bei susisiekimo komunikacijų savininkų (ar naudotojų), kitų juridinių ir fizinių asmenų veiklos šioje srityje principus.

Pagal Statybos įstatyme pateiktą apibrėžtį statinys – visa tai, kas sukurta statybos darbais naudojant statybos produktus ir yra tvirtai sujungta su žeme. Tai – pastatai (gyvenamieji, pramoniniai, komerciniai, biurai, sveikatos apsaugos, švietimo, poilsio, žemės ūkio ir kiti) ir inžineriniai statiniai ar mišrios rūšies statiniai (su inžineriniais statiniais sujungti pastatai), taip pat

statinių priestatai, antstatai ir jų dalys, įrenginių, technologinių inžinerinių sistemų ir statinio inžinerinių sistemų statybinės konstrukcijos.

Statinsys (jo dalis) turi būti suprojektuotas ir pastatytas iš tokių statybos produktų, kurių savybės per ekonomiškai pagrįstą statinio naudojimo trukmę užtikrintų šiuos esminius statinio reikalavimus:

1) mechaninio atsparumo ir pastovumo, t. y. kad apkrovos, galinčios statinį veikti statybos ir naudojimo metu, nesukeltų šių pasekmių: viso statinio ar jo dalies griūties, didesnių deformacijų nei leistinos, žalos kitoms statinio dalims, įrenginiams ar sumontuotai įrangai; žalos dėl aplinkybių, kurių be didelių sunkumų ir išlaidų galima išvengti ar jas apriboti (sprogimas, smūgis, perkrova, žmonių padarytos klaidos);

2) gaisrinės saugos, t. y. kad kilus gaisrui statinio laikančiosios konstrukcijos tam tikrą laiką galėtų išlaikyti jas veikusias ir dėl gaisro atsiradusias apkrovas; būtų apribota: gaisro kilimo galimybė ir ugnies bei dūmų plitimas statinyje, gaisro išplitimas į gretimus statinius; statinyje esantys žmonės galėtų saugiai išeiti iš jo ar būtų galima juos išgelbėti kitomis priemonėmis; veiktų žmonių išpėjimo ir gaisro gesinimo sistemos; gelbėtojai (ugniagesiai) galėtų saugiai dirbti;

3) higienos, sveikatos ir aplinkos apsaugos, t. y. kad būtų nepažeistos statinyje ar prie jo esančių žmonių higienos sąlygos ir nekiltų grėsmė žmonių sveikatai dėl šių priežasčių: kenksmingų dujų išsiskyrimo, pavojingų kietųjų dalelių ar dujų atsiradimo ore, pavojingos spinduliuotės, vandens ar dirvožemio taršos, nuotėkų, dūmų, kietųjų ar skystųjų atliekų netinkamo šalinimo, statinių konstrukcijų ar statinių vidaus drėgmės;

4) saugaus naudojimo, t. y. kad statinį naudojant ar prižiūrint būtų išvengta nelaimingų atsitikimų (paslydimo, kritimo, susidūrimo, nudegimo, sužeidimo ar sužalojimo elektros srove, sprogimo) rizikos;

5) apsaugos nuo triukšmo, t. y. kad statinyje ar prie jo būnančių žmonių girdimas triukšmas nekeltų grėsmės jų sveikatai, leistų miegoti, ilsėtis bei dirbti normaliomis sąlygomis;

6) energijos taupymo ir šilumos išsaugojimo, t. y. kad naudojamas šiluminės energijos kiekis, atsižvelgiant į vietovės klimato sąlygas ir gyventojų poreikius, nebūtų didesnis už reikiamą (t. y. apskaičiuotą pagal higienos normų ir pastato ar jo patalpų paskirties reikalavimus).

Šiuos išvardytus esminius statinio reikalavimus (vieną, kelis ar visus) ir statinio techninius parametrus pagal statinių ar statybos produktų charakteristikų lygius ir klases nustato pagal Vyriausybės nustatytą kompetenciją Vyriausybės įgaliotų institucijų teisės aktai.

Statinių klasifikavimas pagal jų naudojimo paskirtį ir jų gyvavimo trukmę (atsižvelgiant į statybos produktus, iš kurių jie pastatyti, klimato sąlygas ir naudojimo paskirtį) nustatomi normatyviniuose statybos techniniuose dokumentuose.

Šiame įstatyme apibrėžiami normatyviniai statinio saugos ir paskirties dokumentai – tai dokumentai, kurie kitų įstatymų ar teisės aktų pagrindu nustato statinio apsaugos ir saugos, žmonių, kurie juo naudojami, apsaugos ir saugos, statinio aplinkos apsaugos ir saugos reikalavimus, atsižvelgiant į statinio paskirtį (statinio tipą) ir jame planuojamą veiklą. Šie dokumentai taip pat nustato statinio paskirties reikalavimus: statinio matmenų (priklausančių nuo statinio paskirties) apskaičiavimo, funkcinų ryšių tarp statinio dalių (patalpų) ir statinių, technologinių ir energetikos įrenginių, technologinių inžinerinių sistemų, technologijos ir energetikos procesų patikimumo, efektyvumo ir saugos; inžineriniais tinklais tiekiamų ir statinio inžinerinėse sistemose naudojamų vandens, nuotėkų, energijos nešiklių ir pan.; žemės ūkio melioracijos sistemų reguliuojamo dirvožemio drėgmės režimo ir agrotechnikos.

Vieną iš šešių esminių statinio reikalavimų - statinio higienos, sveikatos, aplinkos apsaugos reikalavimus nustato **Reglamentas STR 2.01.01(3):1999 „Esminiai statinio reikalavimai. higiena, sveikata, aplinkos apsauga“**, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. 420. Pagrindinis principas, kurį turi atitikti statinys – jis turi būti suprojektuotas ir pastatytas taip, kad nekeltų grėsmės statinyje ar prie jo būnantiems žmonėms dėl šių priežasčių:

- kenksmingų dujų išsiskyrimo;
- pavojingų dalelių ar dujų buvimo ore;
- pavojingos spinduliuotės;
- vandens ar dirvožemio taršos ir gyvųjų organizmų nuodijimo;
- netinkamo nuotėkų, dūmų, kietųjų ar skystųjų atliekų pašalinimo;
- drėgmės statinio dalyse ir jo dalių vidaus paviršiuose.

Statinio esminio reikalavimo “Higiena, sveikata ir aplinkos apsauga” įvykdymas užtikrinamas visuma reikalavimų ir priemonių, numatomų statinių sumanymo, projektavimo, statybos ir normalaus naudojimo metu, taip pat statybos produktų kokybiniais rodikliais. Šiuos reikalavimus ir priemones sąlygoja:

- vidaus aplinka;
- vandens tiekimas;
- nuotėkų šalinimas;
- kietųjų atliekų šalinimas;
- išorės aplinka.

Statinio oro kokybės reglamentavimas yra susijęs su teršalų vidaus aplinkoje ribojimu ar pašalinimu, siekiant, kad statiniuose būtų sukuriama tinkama gyventojų ir pastatų naudotojų sveikatai vidaus aplinka. Šiuo atveju atsižvelgiama į tokius kriterijus:

- žmonių ir naminių gyvūnų medžiagų apykaitos produktus, tokius kaip vandens garai, anglies dioksidas, kūnų kvapas ir kt.;
- pavojingus produktus, tokius kaip vandens garai, anglies monoksidas, azoto oksidai, anglies dioksidas, angliavandeniliai ir kt.;
- tabako dūmus;
- lakiuosius organinius junginius, tokius kaip formaldehidai, tirpikliai ir kt.;
- neorganines daleles, tokias kaip smulkios ir stambios dulkės bei skaidulės ore;
- mažuosius gyvuosius organizmus, mikroorganizmus (mažuosius vabzdžius, grybelius, bakterijas), taip pat virusus;
- radoną ir radioaktyviąsias medžiagas, skleidžiančias gama spinduliuotę;
- emisiją iš elektrinių ir elektroninių įrenginių (ozoną ir kt.).

Reglamento nuostatomis identifikuoti vidaus aplinkoje esantys sveikatai kenksmingi taršos šaltiniai yra šie:

- statybos produktai, įskaitant šiltinimo ir apdailos medžiagas;
- pastatų inžinerinės sistemos, įskaitant degimo prietaisus;
- baldai ir įranga, grindų dangos ir kt.;
- užterštas išorės oras;
- gruntas po pastatu;
- procesai ir veikla, kuri vykdoma pastate (valymas, priežiūra, dažymas, poliravimas, kenkėjų naikinimas, virimas ir kt.);
- gyventojai, naminiai gyvūnai ir augalai;
- karšto vandens, vėdinimo ir oro kondicionavimo sistemos.

Reglamentu numatytos šios apsaugos nuo teršalų ar jų kiekio sumažinimo priemonės:

- ribojami jų išmetimai iš šaltinių;
- ribojamas medžiagų, kurios gali išskirti teršalus, naudojimas ir toks naudojimas, kai teršalų koncentracija viršija nustatytąją;
- ribojamas teršalų išsiskyrimas ore;
- sandarinami taršos šaltiniai;
- tinkamai įrengiami ir eksploatuojami prietaisai;
- projektuojami gaminiai ir konstrukcijos taršos šaltiniams išvengti ar apriboti;

- naudojami fungicidai ar kiti biocidai biologinės taršos šaltiniui pašalinti, kai negalima pritaikyti techninių priemonių;

- gerinama oro kokybė, taikant vėdinimą ir valymą:

- mechaninį vėdinimą;

- natūralų vėdinimą (aeravimą);

- vidaus ar tiekiamo oro filtravimą;

- vidaus arba tiekiamo oro teršalų absorbciją;

- vykdomos prevencinės priemonės, pvz., neleidžiama tam tikrą laikotarpį po dažymo naudotis patalpa.

Šių reikalavimų įgyvendinimas numatytas tokiais būdais:

- vertinant leidžiamas vidutines paros ir didžiausias konkrečių teršalų koncentracijas patalpų ore;

- draudžiant ar ribojant tam tikrų medžiagų naudojimą;

- nustatant tinkamus sandarinimo ir apsauginių barjerų sudarymo būdus bei jų išdėstymą;

- ribojant iš medžiagų ir gaminių išskiriamus teršalus;

- nustatant vėdinimo sistemomis tiekiamo į patalpas gryno oro kiekį ir jo apykaitą;

- nustatant tinkamą angų plotą pastato atitvarose mechaninėms vėdinimo sistemoms įrengti;

- vertinant teršalų koncentracijoms įtaką turinčius veiksnius (temperatūrą, drėgnumą ir kt.);

- nustatant matavimo ir (arba) skaičiavimo būdus vidaus oro kokybei įvertinti ir reguliuoti.

Reglamente identifikuoti taršos šaltinių savybės ir rodikliai:

1) statybos produktų, galinčių išskirti teršalus į pastatų vidaus orą (grindų, pertvarų, sienų ir sienų apdailos, lubų medžiagų, izoliacinių medžiagų, dažų ir lakų, medienos konservantų, kliju, glaistų, drėgmei atsparių membranų, elektros kabelių ir tvirtinimo detalių, grindų glaistų, mūrų, mastikų, komunikacijų ir kt.), savybės ir rodikliai:

- lakiųjų organinių junginių ir kitų teršalų išsiskyrimas, įvertinus (jei reikia) teršalų gaminyje koncentraciją;

- galimybė susidaryti terpei kenksmingiems mikroorganizmams daugintis;

- radioaktyvioji emisija;
- 2) oro kondicionavimo ir vėdinimo sistemų savybės ir rodikliai:
- drėkintuvų ir drėgmės surinktuvų (įrenginiai, skirti reguliuoti patalpų oro drėgmę ar tiekiamame į pastatus ore) atveju - vandens garų reguliavimo efektyvumas;
 - tiekiamo oro valymo sistemų (bendrųjų vėdinimo ir oro valymo sistemų valdymo įtaisai, oro kondicionieriai languose, blokiniai oro kondicionieriai ir filtrai patalpose ir kt.) atveju:
 - našumas, išreikštas oro srauto greičiu ir slėgių skirtumu;
 - teršalų šalinimo iš oro efektyvumas;
 - kitų oro kondicionavimo ir vėdinimo įrenginių bei sistemų (vėdinimo angos, atskirų patalpų ištraukiamosios vėdinimo sistemos ventiliatoriai, natūraliosios vėdinimo sistemos (kanalai), mechaninės vėdinimo sistemos, oro kondicionavimo sistemos ir kt.) atveju - oro srautas, oro greitis ir slėgių skirtumas, įskaitant visos sistemos ir jos elementų tinkamą funkcionavimą;
- 3) degimo įrenginių (visi degimo įrenginiai, naudojami patalpoms ir vandeniui šildyti, virinti, pavyzdžiui, degimo prietaisai (sujungti su dūmtakiais arba ne), oro išsiurbimo angos: apsauginiai įtaisai ir kitokie valdymo įrenginiai, dūmtakiai, kaminai ir kt.) atveju:
- degimo produktų išskyrimas iš įrenginių normalaus naudojimo metu, įvertinus vėdinimo sąlygas pastate;
 - dūmtakių matmenys ir sandarumas;
 - degimo produktų pašalinimo efektyvumas;
 - apsauginių mechanizmų efektyvumas;
 - tinkamas oro tiekimas;
 - kuro tiekimo vamzdžių sandarumas;
- 4) taršos emisijos prevencijos ir izoliavimo medžiagų (izoliuojančios tarpinės ir dangos, skirtos užtikrinti kietųjų dalelių, plaušų ir kitų teršalų emisijos nuo paviršių prevenciją, konservantai ir fungicidai, stabdantys mikroorganizmų ir grybelių dauginimąsi) savybėmis ir charakteristikomis apibūdinamas konkrečių teršalų mažinimo efektyvumas;
- 5) sandarinimo medžiagų (mastikos ir kitokio pobūdžio medžiagos bei juostos ir medžiagos, naudojamos užtaisyti plyšius ir įtrūkimus, neleidžiančios prasiskverbti dujoms, skysčiams ir garams) savybės ir rodikliai:
- laidumas orui, atlikus sandarinimo darbus;
 - plyšių užtaisymo efektyvumas;
- 6) karšto vandens kaupimo ir tiekimo sistemų, konkrečiai nurodant šilumoje plintančių (*legionella*) bakterijų keliamą grėsmę (vandens rezervuarai, vandens minkštinimo įrenginiai,

čiaupai, dušų galvutės, poveržlės, sandarikliai, sklendės, kalorifieriai, siurbliai, šilumokaičiai, cisternos, temperatūros valdymo įtaisai, vamzdynai ir kt.), savybės ir rodikliai:

- tinkama ir tiksli temperatūros kontrolė;
- projektiniai sprendiniai, lengvinantys vandens valymą ir cheminį apdorojimą;
- projektiniai sprendiniai, ribojantys vandens aerozolių susidarymą;
- projektiniai sprendiniai, minimaliai ribojantys vandens stratifikaciją (siekiant išvengti *legionelle* bakterijų dauginimosi);
- vandens tėkmės skatinimas;
- projektiniai sprendiniai, ribojantys medžiagų, kuriose gali daugintis grybeliai bei mikroorganizmai, naudojimą.

Gyvenamojo pastato ir jo sklypo projekto sprendinių reikalavimų sistemą, kuri įgyvendinama statybos darbais, nustato **statybos techninis reglamentas STR 2.02.01:2004 „Gyvenamieji pastatai“**, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 705. Šis statybos techninis reglamentas įtvirtina nuostatas, kad oro kokybė gyvenamuosiuose pastatuose užtikrinama:

- ribojant medžiagų, išskiriančių būdingus teršalus, naudojimą gyvenamųjų namų statybai, jų emisiją į gyvenamųjų pastatų vidaus orą, vadovaujantis HN 35:2007;
- mažinant koncentraciją ar pašalinant teršalus iš gyvenamųjų pastatų, panaudojant vėdinimo sistemą;
- vengiant oro, o kartu ir radono patekimo iš grunto, vėdinant po grindimis esančias patalpas, pašalinant teršalus iš grunto po pastatu, mažinant teršalų koncentraciją naudojant vėdinimo sistemą;
- neleidžiant atsirasti aerozoliuose legionelle bakterijų ir kitų kenksmingų mikroorganizmų;
- projektuojant nuolatinio veikimo efektyvias valymo bei cheminio apdoravimo sistemas;
- projektuojant patikimus degimo įtaisus, numatant efektyvią dūmtraukių, kaminų priežiūrą, išvengiant degimo produktų išsiskyrimo bei dujų nutekėjimo, projektuojant būsto vidaus tinklus, vėdinimo bei kondicionavimo sistemas, kurios neleisų daugintis kenksmingiems organizmams ir plisti teršalams, pasirenkant saugų sveikatai kurą;
- valant iš aplinkos patenkančią orą, sandarinant nekontroliuojamus oro takus.

Reglamente yra reglamentuojamas ir vėdinimas. Pastato vėdinimo sistema turi būti suprojektuota taip, kad į pastatą būtų tiekiamas reikiamo grynumo oro kiekis ir iš pastato būtų pašalinamos žmonių iškvepiamos dalelės ir iš statybos produktų išsiskyrusios oru pernešamos dalelės, drėgmė, blogas kvapas ir sveikatai kenksmingos medžiagos. Jeigu pastato patalpos projektuojamos sandarios ir neleidžiančios patekti reikiamam išorės oro kiekiui, turi būti suprojektuota išorės oro tiekimo įranga. Į naudojamas patalpas tiekiamo oro kiekis turi būti ne mažesnis kaip 0,35 l/s vienam m² patalpos ploto. Jeigu patalpa laikinai nenaudojama, tiekiamo oro kiekis gali būti mažesnis arba visiškai nutrauktas, tačiau tai neturi sukelti rizikos sveikatai ir pastato bei jo inžinerinių sistemų būklei. Išorės oro paėmimo įranga turi būti taip suprojektuota, kad galėtų imti neužterštą orą. Priešingu atveju išorės oras turi būti valomas prieš tiekiant jį į patalpas.

Oro judėjimas bute, pagal šį teisės aktą, turi būti toks, kad nemalonūs kvapai ir užterštas oras iš vienos į kitą patalpą nesklistų, o vėdinamo oro judėjimas turi eiti nuo mažiau užterštos patalpos iki labiau užterštos. Vonios, tualetų, virtuvės vėdinimo sistemos neturi būti jungiamos prie bendrosios vėdinimo sistemos.

Recirkuliacinė vėdinimo sistema turi būti suprojektuota taip, kad oras iš vieno buto išvalytas gražinamas į tą patį butą, gražinamas į butą oras negali būti tiekiamas į miegamąjį arba patalpas, kurioje yra vieta miegui, oras iš virtuvių, vonios ir tualetų negali būti gražinamas į butą.

Vėdinimas per langus turi būti suprojektuotas taip, kad kiekvienoje buto patalpoje arba atskiriamoje jo dalyje būtų bent vienas langas arba orlaidė, atidaromi į išorės erdvę arba į įstiklintą balkoną, lodžiją ar kitą panašią erdvę, kurioje yra langas ar orlaidė, atidaromi į išorės erdvę, langų rėmai, orlaidės turi būti lengvai atidaromos ir reguliuojamos stovint ant grindų.

Vėdinimo kanalų išvadai turi būti ne mažiau kaip 0,4 m virš stogo ar kito paviršiaus, taip pat ne mažiau kaip 0,3 m virš linijos, jungiančios aukščiausius pastato dalių, esančių ne toliau kaip 10 m nuo išvado, taškus, horizontalia projekcija ne arčiau kaip 3 m nuo langų ir vertikalio projekcija iki 1 m.

Pastatų šildymą, vėdinimą ir oro kondicionavimą reglamentuoja **statybos techninis reglamentas STR 2.09.02:2005 „Šildymas, vėdinimas ir oro kondicionavimas“**, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. birželio 9 d. įsakymu Nr. D1-289.

Šis statybos techninis reglamentas taikomas projektuojant ir įrengiant pastatų ir inžinerinių statinių patalpų šildymo, vėdinimo ir oro kondicionavimo sistemas. Reglamente išdėstyti pagrindiniai reikalavimai šildymo, vėdinimo ir oro kondicionavimo sistemoms projektuoti ir įrengti.

Pastate turi būti suprojektuotos ir įrengtos tokios mikroklimato bei oro kokybės parametrus palaikančios ir reguliuojančios šildymo, vėdinimo ir oro kondicionavimo sistemos, kad normaliai eksploatuojant patalpas normaliomis lauko sąlygomis visose to pastato patalpų veiklos zonose, arba tik numatytose vietose, optimaliai naudojant energiją būtų galima palaikyti norminius mikroklimato bei oro kokybės parametrus.

Projektinės patalpos mikroklimato ir oro kokybės sąlygos apsprendžiamos tokiais parametrais:

- oro,
- patalpos atitvarų ir jaučiamoji temperatūros;
- oro santykinės drėgmės;
- oro greičio;
- teršalų koncentracijos ore.

Skaičiuojant šildymo, vėdinimo ir oro kondicionavimo sistemas, reikia įvertinti:

- pastato padėtį (orientaciją pasaulio šalių atžvilgiu, ar apsaugotas nuo vėjų ir t. t.);
- pastato šilumines, orinio sandarumo, architektūrines ir konstrukcines ypatybes;
- klimatinės sąlygas, lauko oro kokybę;
- šilumos, drėgmės, teršalų išsiskyrimą patalpoje nuo įrengimų, žmonių ir kt.;
- pastato konstrukcijų ir interjero medžiagas;
- kitus aplinkos veiksnius (pastato padėtį tarp kitų pastatų ir pan.) ir specifinius pastato

paskirties reikalavimus.

Šildymo, vėdinimo ir oro kondicionavimo sistemų našumas ir jų schemos turi būti tokios, kad:

- oro santykinė drėgmė, oro greitis, teršalų koncentracija ore, temperatūra veiklos zonoje būtų atitinkamų higienos normų nustatytose ribose;
- mikroklimatas ir oro kokybė kiekvienoje patalpoje būtų tokie, kad nekiltų pavojus sveikatai ir nesusidarytų nepalankios sanitarijos ir higienos sąlygos, gaisro ir sprogimo pavojus;
- nemalonaus kvapo, kenksmingų ir pavojingų dujų ar kitų, minėtomis savybėmis pasižyminčių medžiagų sklidimas pačioje patalpoje ar į gretimas patalpas būtų apribotas,
- oras tekėtų tik iš mažiau užterštos patalpos į labiau užterštą, o ne priešingai;
- išmetamų į aplinką nemalonaus kvapo arba kenksmingų medžiagų koncentracija, skaičiuojant kartu su fonine koncentracija, neviršytų didžiausios atmosferoje leidžiamos koncentracijos;

➤ šildymo, vėdinimo ir oro kondicionavimo sistemų sukeltas triukšmas ir virpesiai veiklos zonoje ir pastato išorėje neviršytų higienos normų leidžiamų verčių.

Šildymo, vėdinimo ir oro kondicionavimo sistemos turi turėti galimybę jas reguliuoti taip, kad patalpos oro ar jos veiklos zonos juntamosios temperatūros svyravimai neturėtų neigiamos įtakos žmogaus komfortui ar jo darbo produktyvumui.

Natūralusis vėdinimas naudojamas tais atvejais, kai tiekiamo ar šalinamo oro nereikia valyti, o naudotojas, nekenkdamas kitiems, gali užtikrinti norminį mikroklimatą ir oro švarumą reguliuodamas tiesiai į patalpą patenkančio oro kiekį, arba kai į patalpą infiltruojasi pakankamai lauko oro.

Mechaninis vėdinimas naudojamas tais atvejais, kai nėra natūralaus vėdinimo arba juo neįmanoma patalpoje išlaikyti norminių oro parametrų. Mechaninis ir natūralus vėdinimas gali veikti kartu.

Oro kondicionavimas naudojamas tais atvejais, kai reikia išlaikyti pastovią temperatūrą ar santykinę oro drėgmę patalpose arba aušinti tiekiamą orą, arba kai yra specialūs oro švarumo reikalavimai (gydomosios įstaigos, švarios patalpos ir pan.).

Reglamento 22 straipsnyje reglamentuota, kad į patalpą turi būti tiekiamas toks švaraus oro kiekis, kad patalpos oro kokybė atitiktų sveikatos priežiūros teisės aktų reikalavimus. Į patalpą tiekiamo švaraus lauko ir recirkuliuojamo oro kiekis nustatomas toks, kad gyvenamosiose patalpose oro tarša neviršytų: nustatytos didžiausios leistinos koncentracijos.

Tam, kad būtų galima nustatyti reikalingą tiekiamo oro švarumą ir atitinkamai tiekiamo oro valymo laipsnį viešojo naudojimo pastatuose reikia įvertinti teršalų kiekį iš atitvarų, vidaus įrangos, žmonių ir kt. Jei patalpoje išsiskiriančių teršalų kiekis nėra patikimai žinomas, tiekiamo oro užterštumas neturi viršyti: gyvenamuosiuose namuose ir viešojo naudojimo pastatuose – paros DLK atmosferos orui, o jos nesant – higienos normos vienkartinės DLK arba orientacinio nepavojingo lygio.

Taip pat reglamente pateikti vėdinimo, oro kondicionavimo sistemų saugumo ir patikimumo reikalavimai, oro slėgio, oro šalinimo, gaisrinės saugos reikalavimai.

Statybos techninis reglamentas STR 2.02.09:2005 „Vienbučiai ir dvibučiai gyvenamieji pastatai“ patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. D1-338, nustato vienbučio, dvibučio gyvenamojo pastato ar sublokuotų vienbučių ar dvibučių namų, mažiausius techninius reikalavimus, apimančius namo sklypo tvarkymo reikalavimus, paskirties reikalavimus, esminius reikalavimus, inžinerinių sistemų bendruosius reikalavimus, priklausinių bendruosius reikalavimus.

Visą eilę patalpų oro kokybės parametrus reguliuojančių teisės normų nustato sveikatos apsaugos ministro tvirtinamos higienos normos (apie galimybę ir pareigą jas taikyti statybos proceso metu aptariama 2.2.2 skyriuje).

Cheminių medžiagų koncentraciją gyvenamosios aplinkos ore reglamentuoja **Lietuvos higienos norma HN 35:2007 „Didžiausia leidžiama cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija gyvenamosios aplinkos ore“** patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. gegužės 10 d. įsakymu Nr. V-362. Ši higienos norma nustato didžiausią leidžiamą cheminių medžiagų (teršalų) koncentraciją gyvenamųjų ir kai kurių visuomeninės paskirties patalpų ore.

Cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija gyvenamosios aplinkos ore neturi viršyti vienkartinės ir/ar paros didžiausios leidžiamos koncentracijos (DLK). Gyvenamosios aplinkos oro užterštumo lygis vertinamas pagal oro ėminių laboratorinės analizės rezultatus, palyginant faktinius duomenis su reglamentuota DLK verte.

Gyvenamosios aplinkos oro vienkartinis užterštumo lygis nustatomas atlikus ne mažiau kaip 2 vienkartinės oro užterštumo analizes. Gyvenamosios aplinkos oro paros užterštumo lygis nustatomas atlikus ne mažiau kaip 4 vienkartinės oro užterštumo analizes per parą lygiais laiko tarpais. Jei gyvenamosios aplinkos ore yra dvi ar daugiau suminiu poveikiu pasižyminčių cheminių medžiagų, kiekvienos iš jų faktiškų koncentracijų ir DLK santykių suma neturi būti didesnė už vieneta. Šios normos priede pateikta 318 cheminių medžiagų kur nurodytos vienkartinės ir paros didžiausios leidžiamų koncentracijų vertės mg/m³.

Pavojingų cheminių medžiagų didžiausias leidžiamas koncentracijas dirvožemyje, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai (per augalus, orą ar vandenį) nekenkia žmogaus ir jo ateinančių kartų sveikatai, nustato **Lietuvos higienos norma HN 60:2004 „Pavojingų cheminių medžiagų didžiausios leidžiamos koncentracijos dirvožemyje“**, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. kovo 8 d. įsakymu Nr. V-114. Ši higienos norma taikoma gyvenamųjų ir rekreacinių teritorijų bei žemės ūkiui naudojamam dirvožemiui.

Vienas iš gyvenamosios aplinkos ore aptinkamų teršalų tai radonas. Radonas visame pasaulyje laikomas vienu svarbiausių faktorių, nulemiančių patalpų oro kokybę, kadangi kai kuriais atvejais jo tūriniai aktyvumai patalpose gali būti tokie, jog gali sąlygoti aukštas žmogaus organizmo apšvotos dozes, kurios labai neigiamai veikia žmogaus sveikatą. Lietuvoje pagrindinis radono patalpose šaltinis yra gruntas. Radonas į patalpas gali patekti įvairiai: sklusti į kambarius iš žemės paviršiaus per pamatus ir grindis, išsiskirti iš statybinių namo medžiagų, vandens, degant dujoms. Didžiausią plaučių apšvotos dozę žmogus gauna būdamas uždaroje nevedinamose patalpose. Vidutinių platumų klimato zonoje (joje yra ir Lietuva) radono uždaroje patalpose,

palyginti su aplinkos oru, yra apie 8 kartus daugiau. Natūraliai vėdinant patalpas, radono koncentracija sumažėja 70-80 proc. Dirbtinis vėdinimas, oro kondicionavimas yra mažiau efektyvus.

Radono leidžiama koncentracija patalpų ore pateikta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. V-749 patvirtintoje **Lietuvos higienos normoje HN 85:2003 „Gamtinė apšvita. Radiacinės saugos normos“**. Ši higienos norma nustato žmonių radiacinės saugos, veikiant gamtinei jonizuojančiajai spinduliuotei, reikalavimus tai pat norma reglamentuoja ir statybinėse medžiagose bei statybos produktuose esančio ^{137}Cs didžiausius leidžiamuosius savituosius aktyvumus.

Higienos normoje nurodyti leidžiami radono tūriniai aktyvumai gyvenamosiose patalpose bei darbo vietose. Šios normos V skyriuje nurodyta, kad „nauji gyvenamieji pastatai turi būti projektuojami ir statomi taip, kad vidutinis radono tūrinis aktyvumas gyvenamosiose patalpose būtų ne didesnis kaip 200 Bq/m^3 “. Iki šios higienos normos įsigaliojimo pastatytuose gyvenamuosiuose pastatuose vidutinis radono tūrinis aktyvumas neturi viršyti 400 Bq/m^3 . Higienos normoje taip pat nurodoma, kad žmonės, gyvenantys pastatuose, kuriuose vidutiniai radono tūriniai aktyvumai viršija nurodytus lygius, turi būti informuojami apie galimą žalą jų sveikatai ir radono tūrinių aktyvumų sumažinimo būdus.

Cheminiai organiniai junginiai yra vieni iš svarbiausių patalpų oro teršalų. Jie gali patekti į patalpas su išorės oru (dėl miesto transporto) ir iš patalpų viduje esančių šaltinių, t.y. žmonių ir jų vykdomos veiklos, tabako dūmų, teršalus išskiriančių statybinių medžiagų, grindų apdailai naudojamų dangų ir baldų. Patalpų ore formaldehido šaltiniais gali būti kiliminės dangos, medienos drožlių plokštės, tabako dūmai, dezinfekuojančios priemonės. Formaldehido koncentracijos gali svyruoti priklausomai nuo dienos ir metų laiko.

Į patalpų orą iš statybinių medžiagų išsiskiriančių cheminių medžiagų kiekius reglamentuoja Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. V-895 patvirtinta **Lietuvos higienos norma 105:2004 „Polimeriniai statybos produktai ir polimerinės baldinės medžiagos“**. Ši higienos norma taikoma polimeriniams statybos produktams, naudojamiems statant gyvenamuosius, viešojo naudojimo, gamybos ir pramonės paskirties pastatus, įrengiant patalpas, ir polimerinėms baldinėms medžiagoms. Gyvenamiesiems, viešojo naudojimo, gamybos ir pramonės paskirties pastatams statyti ir baldams gaminti gali būti naudojami tik tokie polimeriniai statybos produktai ir polimerinės baldinės medžiagos, kurie nekelia grėsmės visuomenės sveikatai bei žmonių gyvybei. Šioje higienos normoje nurodoma, kad iš polimerinių statybos produktų ir polimerinių baldinių medžiagų išsiskiriantys į aplinką pavojingų cheminių medžiagų kiekiai turi neviršyti gyvenamosios aplinkos orą teršiančių

medžiagų didžiausių leidžiamų koncentracijų. Kai iš polimerinių statybos produktų ir polimerinių baldinių medžiagų į aplinkos orą išsiskiria dvi ar kelios pavojingos cheminės medžiagos, kurių poveikis suminis, kiekvienos iš jų faktiškų koncentracijų ir didžiausių leidžiamų koncentracijų santykių suma neturi būti didesnė už vieneta. Polimeriniai statybos produktai ir polimerinės baldinės medžiagos, galinčios išskirti į patalpos orą formaldehidą, turi būti bandomos ir priskiriamos E1 arba E2 formaldehido klasėms, ir ribinė formaldehido koncentracijos vertė turi būti ne didesnė kaip 0,124 mg/m³. Polimerinių statybos produktų ir polimerinių baldinių medžiagų cheminė sudėtis turi atitikti Lietuvos higienos normos HN 36:2002 reikalavimus.

Sunkiųjų metalų, tokių kaip (As, Ba, Cr, Hg, Cd, Se, Sb, Pb) išsiskyrimas iš ritininių sienų dangų neturi viršyti pateiktų koncentracijų ribinių verčių (mg/kg) nurodytų LST EN 12149:2002. „Ritininės sienų dangos. Sunkiųjų metalų ir kai kurių kitų elementų, vinilchlorido monomero ir formaldehido išsiskyrimo nustatymas“.

Savitieji gamtinės kilmės radionuklidų aktyvumai statybos produktuose ir baldinėse medžiagose turi atitikti Lietuvos higienos normos HN 85:2003 reikalavimus.

Patalpose gali būti aptiktos organinės ir neorganinės kilmės dulkės ir pluoštai, kurių šaltiniais gali būti išorės oras, žmonės, gyvūnai, drabužiai, popierius, statybinės medžiagos. Dulkių koncentracija patalpose priklauso nuo patalpose esančių ar įnešamų medžiagų, atliekamų darbų, o taip pat nuo valymo ir vėdinimo sistemų darbo. Kenksmingi pluoštai gali išsiskirti iš asbesto. Statybinės medžiagos, kurių sudėtyje yra asbesto pluoštų, turėtų būti šalinamos arba taip apdorojamos, kad į aplinką nepatektų kenksmingi pluoštai. Gyvenamojoje aplinkoje neturi būti nė vieno asbesto plaušelio. Deja, pasitaiko, kad trapus asbestas buvo panaudotas gyvenamųjų namų šilumos tinklams, grindims ir sienoms izoliuoti. Jeigu nesilaikoma specialių reikalavimų darbams su asbestu atlikti, vykdant tokių patalpų remonto darbus, neišvengiama aplinkos taršos asbestu.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. 351 buvo patvirtinta **Asbesto šalinimo programa**, kurios ilgalaikis tikslas – siekiant gerinti aplinkos būklę ir užtikrinti sveikesnę aplinką, pamažu ir saugiai iš aplinkos šalinti asbesto turinčius gaminius. Tikslui įgyvendinti numatoma įvertinti pastatuose panaudotų asbesto turinčių gaminių kiekį ir jų būklę, remti visuomenės sveikatai nesaugių asbesto turinčių gaminių pašalinimo iš aplinkos darbus.

Pastaraisiais metais beveik visose Vakarų Europos šalyse uždrausta naudoti gaminius, turinčius asbesto, įgyvendinamos prevencijos priemonės, apsaugančios žmones nuo kenksmingo asbesto poveikio sveikatai. Atsižvelgiant į Europos Sąjungos direktyvų reikalavimus, priimtas **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl asbesto ir jo turinčių gaminių importo, gamybos ir naudojimo ribojimo“**.

Gyvenamųjų ir visuomeninių patalpų mikroklimato parametrų vertės nurodytos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2009 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. V-1081 patvirtintoje **Lietuvos higienos normoje HN 42:2009 „Gyvenamųjų ir visuomeninių pastatų patalpų mikroklimatas“** (Žin., 2009, Nr. 159-7219).

Kadangi gyvenamosios paskirties pastatams taip pat priskirtini pastatai, skirti gyventi įvairių socialinių grupių asmenims (bendrabučiai, vaikų namai, prieglaudos, globos namai, šeimos namai, vienuolynai ir pan.) atskirai paminėtini Lietuvos higienos normose įtvirtinti šių pastatų oro kokybės reikalavimai.

Lietuvos higienos normoje HN 125:2004 „Socialinių paslaugų įstaigos: bendrieji saugos sveikatai reikalavimai“, patvirtintoje Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. vasario 9 d. įsakymu Nr. V-57, numatyti tam tikri su vėdinimu susiję reikalavimai socialinių paslaugų įstaigose: patalpų natūraliam vėdinimui turi būti numatytos orlaidės ir (ar) viršlangiai; projektuojant mechaninį vėdinimą turi būti numatyta ištraukiamoji ir tiekiamoji vėdinimo sistemos. Ištraukiamoji vėdinimo sistema turi būti numatyta virtuvėse, tualetuose, vonios (dušo) patalpose, sporto salėje, rūkymo patalpoje, skalbykloje; atskiros vėdinimo sistemos turi būti sveikatos priežiūros patalpoms, maisto tvarkymo, tualetų bei vonios (dušo) patalpoms, skalbykloms.

Lietuvos higienos norma HN 124:2009 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2009 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. V-714, numato tam tikrus su vėdinimu susijusius reikalavimus vaikų globos įstaigose: natūralus patalpų vėdinimas turi būti užtikrinamas varstomais langais, orlaidėmis ir natūralios traukos kanalais; ištraukiamoji mechaninė vėdinimo sistema turi būti numatyta tualetuose, vonios (dušo) patalpose, skalbimo, džiovinimo ir lyginimo patalpoje (patalpose), virtuvės patalpose, renginių-kūno kultūros salėje, skalbykloje; virtuvės patalpose turi būti įrengta mechaninė oro ištraukimo sistema, kuri apribotų garų, kvapų sklaidimą į gretimas patalpas, virš viryklių ir panašių įrenginių turi būti sumontuoti gartraukiai; atskiros vėdinimo sistemos turi būti sveikatos priežiūros patalpose, virtuvėje, tualetų ir vonios (dušo) patalpose, skalbykloje, skalbimo, džiovinimo ir lyginimo patalpoje (patalpose).

Greta gyvenamųjų patalpų oro kokybės indikatorių paminėtini ir kvapai, kurie savo esme, tiek, kiek jie nėra susiję su pavojingų cheminių medžiagų koncentracijos ore viršijimu, labiau sietini su gyvenamosios aplinkos kokybės nei visuomenės sveikatos saugos parametru. Nepaisant to, Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 2, 5, 6, 7, 10, 12, 15, 21, 34, 37, 41, 43, 45 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir 22, 32, 44 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymu Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos

ministerijos nuo 2010 m. liepos 1 d. yra pavesta kvapų kontrolė gyvenamuosiuose ir visuomeninės paskirties pastatuose. Atsižvelgiant į tai yra parengtas **Lietuvos higienos normos HN 121:2010 „Kvapo koncentracijos ribinė vertė gyvenamosios aplinkos ore“ projektas**, nustatantis kvapo koncentracijos ribinę vertę (8 europiniai kvapo vienetai (8 OUE/m³)), taikomą gyvenamųjų ir kai kurių visuomeninės paskirties pastatų patalpų orui.

2.2.2. Procedūrinės teisės normos, reglamentuojančios visuomenės sveikatos priežiūros institucijų veiksmus atskiruose statybos proceso etapuose

Dėl valstybinės statybų priežiūros turinio. Taigi, materialines teisės normas, reglamentuojančias atitinkamus patalpų oro kolybę įtakojančius parametrus, didžiaja dalimi nustato aplinkos ministro tvirtinami statybos techniniai reglamentai, ir tik nedidelę dalį – sveikatos apsaugos ministro tvirtinamos higienos normos. Kaip matyti iš aptartų teisės aktų turinio aplinkos ministro tvirtinamuose statybos reglamentuose nemažą dalį sudaro higieniniai (visuomenės sveikatos saugos) reikalavimai. Viena vertus, tai natūralu, nes statinys turi būti suprojektuotas ir pastatytas taip, kad nekeltų grėsmės statinyje ar prie jo būnantiems žmonėms ne tik žmonių, esančių statinyje saugumo dėl statinio griūties, gaisro prasme, bet ir dėl poveikio žmonių sveikatai. Kita vertus, tai, kad visuomenės sveikatos saugos parametrai yra nustatyti statybos techniniuose reglamentuose, kelia natūralų klausimą, aktualų institucijų, dalyvaujančių statybos procese, kompetencijos pasidalijimo aspektu: kuri institucija yra atsakinga už atitinkamų higieninių sąlygų laikymosi užtikrinimą įvairiuose statybų proceso etapuose. Kartu keltinas ir dar vienas esminis teisiniam reguliavimui klausimas, ar Aplinkos ministerija gali normuoti visuomenės sveikatos saugos parametrus. Atsakant į šį klausimą būtina paminėti **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 21 d. nutarimą Nr. 1316 “Dėl normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų normavimo sričių paskirstymo tarp valstybės institucijų”**, kuris numato, kad Aplinkos ministerijai priskirtos normatyvinių statinio saugos dokumentų normavimo sritys yra aplinkos apsaugos ir planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo, saugomų teritorijų apsaugos, kraštovaizdžio apsaugos, tuo tarpu Sveikatos apsaugos ministerijos – visuomenės sveikatos apsaugos, sanitarinių apsaugos zonų vertinimas, planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimas (pagal kompetenciją) ir poveikio visuomenės sveikatai vertinimas ir kt. Taigi manytina, kad Aplinkos ministerija neturėtų nustatyti teisinio reguliavimo su visuomenės sveikatos apsauga siejamiems statinio saugos parametrams. Toks teisinis reguliavimas ne tik pašalintų kolizinio teisinio reguliavimo galimybę (kai tuos pačius visuomenės sveikatos saugos parametrus skirtingai reguliuoja statybos techninis reglamentas ir higienos

norma), bet ir būtų aiškus statybos procesuose dalyvaujančioms valstybės institucijoms, visuomenės sveikatos priežiūros institucijos turėtų (ir praktiškai galėtų) vertinti tik visuomenės sveikatos saugos teisės aktų reikalavimų laikymąsi.

Taigi normatyviniai statinio saugos dokumentai, susiję su visuomenės sveikatos apsauga, turėtų būti nustatyti Sveikatos apsaugos ministerijos. Kita vertus, būtina paminėti tai, kad normatyvinių statinio paskirties dokumentų normavimo sritys, kalbant apie gyvenamuosius pastatus, yra padalintos, Sveikatos apsaugos ministerijai priskiriant įvairių socialinių grupių asmenims gyventi skirtus gyvenamosios paskirties pastatus, o Aplinkos ministerijai – kitus gyvenamuosius pastatus.

Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 15 straipsnyje numatyta, kad Valstybinė visuomenės sveikatos priežiūros tarnyba ir jai pavaldžios teritorinės visuomenės sveikatos priežiūros įstaigos pagal kompetenciją vykdo statybų valstybinę priežiūrą. Čia visų pirma kyla klausimas: kokius procesus apima statybų valstybinė priežiūra. Statybos įstatymo 2 straipsnio 39 dalis numato, kad statybos valstybinė priežiūra – tai statinio projektavimo sąlygų rengimo, statinio projektavimo sąlygų sąvado ir kitų privalomųjų statinio projekto rengimo dokumentų išdavimo, statinio projekto ekspertizės atlikimo ir patikrinimo savivaldybės nuolatinėje statybos komisijoje, statybos leidimo išdavimo procedūrų atitiktis teisės aktų nuostatomis, statybos vykdymo, statinio pripažinimo tinkamu naudoti, statinio griovimo valstybinė priežiūra.

Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros bei statinių naudojimo priežiūros nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. 370, nurodyta, kad statybų valstybinė priežiūra apima šias funkcijas:

- statinio projektavimo sąlygų (pagal įstatymų nustatytą kompetenciją) nustatymą ir kontroliavimą, kaip jų laikomasi projektuojant ir statant statinius;
- specialiosios statinio projekto ekspertizės teisės aktų nustatyta tvarka organizavimą arba atlikimą ir dalyvavimą statinį pripažįstant tinkamu naudoti.

Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros bei statinių naudojimo priežiūros nuostatų 5 punkte nurodyta, kad valstybės institucijos šias funkcijas vykdo pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 21 d. nutarimą Nr. 1316 “Dėl normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų normavimo sričių paskirstymo tarp valstybės institucijų”, joms priskirtas normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų normavimo sritis. Taigi visuomenės sveikatos priežiūros institucijos tiek išduodamos statinio projektavimo sąlygas, tiek dalyvaudamos statinį pripažįstant tinkamu naudoti turėtų vertinti tik su visuomenės sveikatos apsauga susijusių (kaip jau buvo minėta, Sveikatos apsaugos ministerijos sunormuotų) reikalavimų laikymąsi.

Tokia principinė nuostata ir yra įtvirtinta **Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos pavaldžių teritorinių visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimo teritorijų planavime ir statybų valstybinėje priežiūroje reglamente, patvirtintame Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus 2008 m. lapkričio 17 d. įsakyme Nr. V-97**: „Centras (teritorinė visuomenės sveikatos priežiūros įstaiga) pagal kompetenciją dalyvauja statybų valstybinės priežiūros procese siekiant užtikrinti, kad statinys (jo dalis) būtų pastatytas laikantis visuomenės sveikatos saugą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų“.

Su visuomenės sveikatos sauga susijusius esminius statinio reikalavimus ir statinio techninius parametrus, vertintinus valstybinės statybų priežiūros proceso metu, detalizuoja **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 9 d. nutarimas Nr. 341 “Dėl esminių statinio reikalavimų ir statinio techninių parametrų pagal statinių ar statybos produktų charakteristikų lygius ir klases nustatymo kompetencijos priskyrimo valstybės institucijoms”**, priskiriantis Sveikatos apsaugos ministerijai visų paskirčių statinių cheminių medžiagų (teršalų), pašalinių kvapų ore parametrų ribinių verčių nustatymą, jonizuojančiosios ir nejonizuojančiosios spinduliuotės normavimą, žmogaus kūną veikiančių leidžiamų vibracijos lygių statiniuose nustatymą, pastatų ir patalpų mikroklimato parametrų nustatymą, pavojingų cheminių medžiagų didžiausios leidžiamos koncentracijos dirvožemyje nustatymą, geriamojo vandens kokybės reikalavimų ir kitų saugos sveikatai reikalavimų nustatymą. Taigi šiame teisės akte nėra nustatytas baigtinis Sveikatos apsaugos ministerijai priskirtas paminėtų reikalavimų ir parametrų, kurie turi būti visuomenės sveikatos priežiūros institucijų vertinami atitinkamame statybos valstybinės priežiūros proceso etape, išplėsdamas juos ir kartu visuomenės sveikatos priežiūros institucijų kompetenciją iki begalybės, paliekant spręsti, ar tam tikri reikalavimai galėtų būti priskiriami prie visuomenės sveikatos saugos reikalavimų (pvz., insoliacija ar pan.).

Dėl visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimo išduodant statinio projektavimo sąlygas. Visos priemonės, skirtos statinio saugai užtikrinti (taip pat ir statinio vidaus oro kokybės gerinimui), turi būti numatytos statinio projektavimo stadijoje. Už statinio projekto sąlygų sąvado parengimą yra atsakingas savivaldybės administracijos direktorius (jo įgaliotas savivaldybės administracijos valstybės taranutojas), būtent jis kreipiasi į kitas institucijas dėl statinio projektavimo sąlygų pagal kompetenciją išdavimo, o jas gavęs parengia statinio projektavimo sąlygų sąvadą **Statybos techniniame reglamente STR 1.05.07:2002 „Statinio projektavimo sąlygų sąvadas“**, patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. 215, nustatyta tvarka. Institucijas, į kurias privaloma kreiptis dėl statinio

projektavimo sąlygų išdavimo nustato Statybos įstatymo 20 straipsnio 3 dalis, tarp šių institucijų nėra visuomenės sveikatos priežiūros institucijų. Tiesa, minėtas įstatymo straipsnis nenumato baigtinio šių institucijų sąrašo, nukreipdamas į kitus įstatymus, tačiau ir kiti įstatymai savivaldybės administracijos kreiptis į visuomenės sveikatos priežiūros institucijas dėl statinio projektavimo sąlygų išdavimo neįpareigoja. Taigi konstatuotina, kad toks teisinis reguliavimas, kai nėra aiškiai nustatyta, kada savivaldybės administracija turi kreiptis į visuomenės sveikatos priežiūros instituciją dėl statinio projektavimo sąlygų išdavimo yra netobulas visų pirma dėl to, kad yra neskaidrus, palikdamas teisę spręsti dėl to savivaldybės administracijos pareigūnams, nenustatydamas jokių aiškių kriterijų, antra, jis neatitinka gero administracinio reglamentavimo principo ir faktiškai didina verslui administracinę našta, nes visuomenės sveikatos priežiūros institucija vėlesniuose valstybinės statybų priežiūros procesuose (Nuolatinėje statybos komisijoje, sprendžiant statybos leidimo išdavimo klausimą, arba Statinio pripažinimo tinkamu naudoti komisijoje) gali (ir privalo) pareikalauti įvykdyti reikalavimus, kurie nebuvo įtraukti į statinio projektavimo sąlygų sąvadą:

Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos pavaldžių teritorinių visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimo teritorijų planavime ir statybų valstybinėje priežiūroje reglamente numatyta, kad Centro tarnautojas vertindamas statinio projekto sprendinius negali kelti papildomų reikalavimų, kurie nebuvo įrašyti į projektavimo sąlygų sąvadą, tačiau nustatęs, kad statinio projekto sprendiniai pažeidžia visuomenės sveikatos saugos teisės aktų reikalavimus, turi teisę nepritari statybos leidimo išdavimui, savo nepritarimo motyvus išdėstydamas raštu (analogiška nuostata įtvirtinta Nuolatinės statybos komisijos pavyzdiniuose nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. D1-696, 18 punkte). Taigi teritorinė visuomenė sveikatos priežiūros įstaiga statinio projektavimo sąlygas rengia, jeigu gauna savivaldybės administracijos direktoriaus (jo įgalioto savivaldybės administracijos valstybės tarnautojo) paraišką statinio projektavimo sąlygoms parengti. Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos pavaldžių teritorinių visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimo teritorijų planavime ir statybų valstybinėje priežiūroje reglamente numatyta, kad statinio projektavimo sąlygos turi būti parengtos konkrečiai ir aiškiai, kad pagal jas galima būtų parengti statinio projekto sprendinius. Statinio projektavimo sąlygose turi būti pateikiami konkretūs reikalavimai, taip pat pateikiami normatyviniai statinio saugos ir paskirties dokumentai, visuomenės sveikatos saugą reglamentuojantys teisės aktai (su nuorodomis į konkrečius skyrius, punktus), kuriais vadovaujantis turi būti rengiamas projektas. Pažymėtina, kad praktikoje dažnai nesilaikoma šios reglamento nuostatos (pvz., pateikiamas tik teisės aktų, kurių reikalavimai privalo būti įvykdyti

statinio projekto sprendiniais), kas sukelia pagrįstą verslo subjektų pasipiktinimą dėl *de facto* papildomų reikalavimų iškelimo vėlesniuose valstybinės statybų priežiūros etapuose.

Tam tikrą teisinio reguliavimo dualizmą suponuoja Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos pavaldžių teritorinių visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimo teritorijų planavime ir statybų valstybinėje priežiūroje reglamento 28 punktas, nustatantis sąlygą, „jei projektuojamas statinys, kuriame numatoma vykdyti veiklą, kuriai teisės aktų nustatyta tvarka turi būti įvertintas planuojamos ūkinės veiklos poveikis aplinkai ar visuomenės sveikatai, nustatytos sanitarinės apsaugos zonos ribos, Centrui atitinkamai turi būti pateikta: poveikio visuomenės sveikatai vertinimo, poveikio aplinkai vertinimo dokumentai, sanitarinių apsaugos zonų nustatymo teritorijų planavimo dokumentai. Minėti dokumentai turi būti pateikti iki Nuolatinės statybos komisijos posėdžio“. Vadovaujantis šia nuostata teritorinės visuomenės sveikatos priežiūros įstaigos dažnai formuluoja statinio projektavimo sąlygą atlikti poveikio aplinkai ar visuomenės sveikatai vertinimą, nustatyti sanitarinę apsaugos zoną. Šiuo atveju vertėtų prisiminti pačią poveikio aplinkai ar visuomenės sveikatai vertinimo esmę – nustatyti, ar planuojama ūkinė veikla (paprastai sietina su tam tikrų statinių statyba) pasirinktoje vietoje atitinkamomis sąlygomis apskritai yra galima. Sanitarinių apsaugos zonų nustatymo atveju taip pat galima situacija, kada planuojamo statyti statinio statyba pasirinktu atveju išvis negalima, be to, sanitarinės apsaugos zonos nustatomos teritorijų planavimo dokumentais, kuriuose gali būti nustatyti atitinkami privalomieji statinio reikalavimai (statinio projektavimo sąlygos – tai privalomieji statinio reikalavimai, jeigu jie nenustatyti ar nepakankamai išsamiai nurodyti teritorijų planavimo dokumentuose). Manytina, kad šiuo atveju statinio projektavimo sąlygų sąvadas iš viso neturi būti išduotas, kol nebus atlikti teisės aktų numatyti veiksmai: atliktas poveikio aplinkai ar visuomenės sveikatai vertinimas, nustatyta sanitarinė apsaugos zona. Tai būtų iš valstybės pusės „sąžiningiau“ verslo atžvilgiu, kadangi ūkio subjektas gali įgyvendinti visus statinio projektavimo sąlygų sąvade nustatytus reikalavimus, tačiau atlikus poveikio aplinkai ar visuomenės sveikatai vertinimą, pradėjus sanitarinės apsaugos zonos nustatymo klausimą, gali paaiškėti, kad numatyto statinio pasirinktoje vietoje statyba apskritai negalima.

Dėl visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimo išduodant statybos leidimą. Statybos įstatymo 23 straipsnio 2 dalis numato, kad prieš priimant sprendimą išduoti arba atsisakyti išduoti statybos leidimą Nuolatinė statybos komisija privalo patikrinti ir nustatyti, ar statinio projektas atitinka teritorijų planavimo dokumentuose nustatytus statybos sklypo tvarkymo reikalavimus (reglamentą), projektavimo sąlygų sąvado reikalavimus ir Nuolatinės statybos

komisijos nuostatuose nurodytus teisės aktus. Komisija protokolu informina statinio projekto patikrinimo rezultatus ir sprendimu nurodo savivaldybės administracijos direktoriui (jo įgaliotam savivaldybės administracijos valstybės tarnautojui) išduoti statytojui (užsakovui) jo prašomą statybos leidimą ar jo neišduoti. Komisijos sprendimas išduoti statybos leidimą ar jo neišduoti yra privalomas savivaldybės administracijos direktoriui (jo įgaliotam savivaldybės administracijos valstybės tarnautojui). Sprendimas išduoti statybos leidimą gali būti priimtas tik tuo atveju, kai visi nuolatinės statybos komisijos nariai pritaria statybos leidimo išdavimui. Jeigu bent vienas komisijos narys nepritaria statybos leidimo išdavimui, priimamas sprendimas neišduoti statytojui (užsakovui) jo prašomo statybos leidimo.

Įstatymas taip pat numato, kad Nuolatinę statybos komisiją sudaro savivaldybės taryba iš statinio projektavimo sąlygas parengusių inžinerinių tinklų ir susisiekimo komunikacijų savininkų (naudotojų), institucijų bei savivaldybės atstovų, turinčių įgaliojimus priimti sprendimus nustatytais klausimais. Taigi įstatymas numato bendrą principą, kad klausimą dėl statybos leidimo išdavimo spręstų institucijos, dalyvavusios išduodant statinio projektavimo sąlygas. Ši nuostata sąlygota intereso, kad statytojas būtų kiek įmanoma mažiau trikdomas naujų ar kitokių reikalavimų kėlimo skirtingų statybos procesų metu.

Nuolatinės statybos komisijos pavyzdiniuose nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. D1-696, kurie yra privalomi savivaldybėms, tvirtinančioms savo Nuolatinės statybos komisijos nuostatus, numatyta, kad į komisijos sudėtį įeina visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos atstovas. Tačiau Nuostatų 7 punkte nurodyta, kad Nuolatinės statybos komisijos darbe dalyvavimas yra privalomas tik institucijų, išdavusių statinio projektavimo sąlygas, įrašytas į statinio projektavimo sąlygų sąvadą. Nuostatai numato galimybę savo iniciatyva dalyvauti komisijos posėdžiuose ir kitiems Nuolatinės statybos komisijos nariams (t.y. tiems, kurie nėra išdavę statinio projektavimo sąlygų), tačiau į jų pateiktas raštiškas pastabas gali būti neatsižvelgta prie komisijos posėdžio protokolo pridendant raštišką Komisijos pirmininko pagrindimą. Taigi kaip matyti iš pateikto teisinio reguliavimo turinio visuomenės sveikatos priežiūros institucijos, neišdavusios statinio projektavimo sąlygų (kaip minėta, kreiptis dėl to palikta savivaldybės administracijos diskrecijai), atstovo, net ir motyvuotas raštiškas nepritarimas statybos leidimo neišdavimui dėl statinio projekto neatitikimo visuomenės sveikatos saugos reikalavimams nebūtinai sukelia imperatyvias teises pasekmes, tai vėlgi palikta savivaldybės administracijos atstovo diskrecijai.

Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos pavaldžių teritorinių visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimo teritorijų planavime ir statybų valstybinėje priežiūroje reglamente detalizuota ir formalizuota teritorinių visuomenės

sveikatos priežiūros įstaigų atstovų dalyvavimo Nuolatinėje statybos komisijoje sprendžiant klausimą dėl statybos leidimo išdavimo tvarka :Centro tarnautojas privalo:

- pagal kompetenciją įvertinti, ar statinio projektas atitinka teritorijų planavimo dokumentuose nustatytus statybos sklypo tvarkymo reikalavimus (reglamentą), Centro išduotas projektavimo sąlygas;
- surašyti patvirtintos formos Statinio projektavimo dokumentų vertinimo pažymą, kurią pateikia tvirtinti Centro direktoriui arba jo įgaliotam asmeniui. Jei Statinio projektavimo dokumentų vertinimo pažymos vertinimo išvadoje nurodyta, kad statinio projekto sprendiniai neatitinka visuomenės sveikatos saugos teisės aktų reikalavimų, joje taip pat turi būti pateikiami motyvai, nurodant teisės aktų reikalavimus, nuostatas, kurios yra pažeidžiamos arba neįgyvendintos;
- dalyvaudamas Komisijoje vadovautis Statinio projektavimo dokumentų vertinimo pažymoje suformuluota vertinimo išvada.

Dėl visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimo statinį pripažįstant tinkamu naudoti. Pastatytą, rekonstruotą ar kapitališkai suremontuotą statinį (jo dalį, kuri gali būti naudojama neatsižvelgiant į tai, ar likusių dalių statyba užbaigta) pripažįsta tinkamu naudoti Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatytos sudėties komisija (Statybos įstatymo 24 str.).

Statybos techninis reglamentas STR 1.11.01:2002 „Statinių pripažinimo tinkamais naudoti tvarka“, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. gegužės 14 d. įsakymu Nr. 242, nustato, kad statinių pripažinimo tinkamais naudoti tikslas yra įvertinti, kaip jie atitinka projektus, esminius statinio reikalavimus, galimybę saugiai naudoti statinį pagal paskirtį ir gaminti žmonių sveikatai saugią produkciją. Statybos įstatymas ir minėtas Reglamentas nustato institucijas, sudarančias konkrečių statinių pripažinimo tinkamais naudoti komisijas. Gyvenamosios paskirties pastatų pripažinimo tinkamais naudoti komisijas sudaro Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos. Į šios komisijos sudėtį įeina Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos ar šios tarnybos įstaigų atstovas (Reglamento 11.7 p.). Tiesa, pažymėtina tai, kad pripažįstant tinkamais naudoti vieno-dviejų butų namus, prijungtus prie centralizuotų vandentiekio ir kanalizacijos tinklų, visuomenės sveikatos priežiūros institucijos atstovas nedalyvauja (Reglamento 2 priedas). Taigi visuomenės sveikatos priežiūros institucija ne visada dalyvauja net baigiamojoje valstybinės statybų priežiūros fazėje, t. y. pripažįstant tinkamais naudoti kai kuriuos gyvenamosios paskirties statinius. Kita vertus, pažymėtina tai, kad galima situacija, kai visuomenės sveikatos priežiūros institucija nėra išdavusi

statinio projektavimo sąlygų, dalyvavusi priimant sprendimą dėl statybos leidimo išdavimo, tačiau privalo dalyvauti pripažįstant statinį tinkamu naudoti ir būtent šiame valstybinės statybų priežiūros etape įvertinti statinio atitiktį visuomenės sveikatos saugos teisės aktų reikalavimams. Kaip jau buvo minėta, tai nėra gero teisinio reglamentavimo pavyzdys, kadangi sudaromos galimybės faktinei situacijai, apsunkinančiai visuomenės sveikatos priežiūros instituciją užtikrinant statinio atitikimą visuomenės sveikatos saugos teisės aktų reikalavimams ir galimai didinančiai administracinę našta dėl papildomų (su visuomenės sveikatos sauga susijusių) reikalavimų kėlimo paskutiniame statybos proceso etape.

Reglamentas įpareigoja Statinių pripažinimo tinkamais naudoti komisijos narius (pagal kompetenciją) vizualiai patikrinti statinio atitiktį statinio projektui (praktikoje tai ne visada daroma), išnagrinėti visus Reglamento 3 priede išvardytus dokumentus (iš aktualių patalpų oro kokybei paminėtini technologinių inžinerinių sistemų, statinio inžinerinių sistemų (pvz. vėdinimo, kondicionavimo) sistemos) išbandymo aktai, statybos produktų atitikties dokumentai), pagal tai nustatyti, ar tinkamai įvykdyti statinio projekto sprendiniai, kurie lemia statinio atitiktį esminiams reikalavimams, ir įvertinti statinio tinkamumą naudoti. Komisija turi teisę atrankos būdu patikrinti statinio dalių, konstrukcijų, elementų, inžinerinių sistemų ir kt. atitiktį statytojo (užsakovo) pateiktiems dokumentams.

Taip pat svarbu paminėti papildomas pripažinimo tinkamais naudoti sąlygas, turinčias įtakos ir patalpų oro kokybei, taikomas daugiabučiams gyvenamiesiems namams: turi būti įstatyti langai, palangės ir įėjimų į patalpas durys; patalpose, kuriose neprivaloma užbaigti apdailą, atitvarų paviršiai parengti baigiamajam apdailos procesui; įrengti pagrindai grindų dangoms; įrengtos funkcionuojančios ir atitinkančios nustatytus reikalavimus inžinerinės sistemos; butuose vartotojo vandentiekio ir nuotekų inžinerinėse sistemose įrengta bent po vieną unitazą ir praustuvą ar plautuvę, o kiti vartotojo inžinerinių sistemų vamzdinai užaklinti arba prijungti prie įrengimų (prietaisų); užbaigta bendrojo naudojimo patalpų ir kitų bendrojo naudojimo objektų apdaila; užbaigta butų apdaila; atlikti kiti projekte numatyti apdailos ir inžinerinės įrangos darbai. Pripažįstant tinkamomis naudoti statinių komplekso arba atskirų statinių dalis, kurių statyba baigta ir kurias tikslinga pradėti naudoti iki viso statinio statybos užbaigimo turi būti garantuotas saugus užbaigtosios dalies naudojimas, normalus jos šildymas, vėdinimas, geriamojo vandens tiekimas, nuotekų valymas, įrengtos projekte numatytos dūmų šalinimo sistemos ir kt.

Statinys nepripažįstamas tinkamu naudoti, jeigu nors vienas komisijos narys, nustatęs nebaigtus statybos ir montavimo darbus, defektus, projekto arba normų pažeidimus, nesutinka pasirašyti komisijos akto. Prieštaravimų motyvai išdėstomi raštu ir įteikiami komisijos pirmininkui. Kai komisijos narys prieštarauja dėl statinio pripažinimo tinkamu naudoti, komisijos

pirmininkas svarsto, ar šie prieštaravimai yra pagrįsti. Šios Reglamento nuostatos viena vertus nustato statinio pripažinimo tinkamu naudoti sąlygą – komisijos aktą turi pasirašyti visi komisijos nariai, kita vertus, nurodo komisijos pirmininko pareigą svarstyti nepasirašymo motyvų pagrįstumą. Ši teisės normos loginė konstrukcija nėra pakankamai aiški, kadangi vienareikšmiškai neatsako į klausimą, ar komisijos pirmininkas gali atmesti (įtvirtinta jo pareiga svarstyti), jo manymu, nemotyvuotus komisijos nario argumentus ir tokiu būdu vienasmeniškai išspręsti statinio pripažinimo tinkamu naudoti klausimą.

Pripažįstant tinkamais naudoti gyvenamuosius namus, ši teisės normos nuostata išaiškinta jau konkrečiau: Jei kviečiamas komisijos narys nepasirašo jo pripažinimo tinkamu naudoti akto (jeigu jo prieštaravimai neatitinka įstatymų, normų, taisyklių reikalavimų arba yra ginčytini), komisijos pirmininkas per 3 dienas turi kreiptis į Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos viršininką, kad jis priimtų sprendimą dėl statinio pripažinimo tinkamu ar netinkamu naudoti arba dėl papildomo jo patikrinimo. Taigi, iš esmės visuomenės sveikatos priežiūros institucijos atstovo nuomonė dėl gyvenamojo namo atitikties visuomenės sveikatos saugos teisės aktų reikalavimams neturi lemiamos reikšmės, ji gali būti paneigta vienasmeniu Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos viršininko sprendimu. Ši Reglamento nuostata kelia abejonių dėl to, kad specialių visuomenės sveikatos žinių neturintis pareigūnas privalo vertinti motyvų dėl atitikties visuomenės sveikatos saugos teisės aktams pagrįstumą ir gali priimti vienasmenį sprendimą į, jo manymu, nepagrįstus motyvus neatsižvelgti. Praktiškai analizuosiančiai poveiklei siūlytina paanalizuoti, ar pasitaikė atvejų, kai visuomenės sveikatos priežiūros institucijos atstovas nepasirašė komisijos protokolo, tačiau statinys vis tiek buvo priimtas tinkamu naudoti, jei tokių atvejų buvo, ar visuomenės sveikatos priežiūros įstaiga pasinaudojo jai suteikta teise tokį sprendimą apskūsti.

Dėl statinių paskirties. Pasirašius statinio pripažinimo tinkamu naudoti aktą, statytojas (užsakovas) privalo statinį įregistruoti Nekilnojamojo turto registre ir jį naudoti teisės aktais nustatyta tvarka. Statybos įstatymo 40 straipsnis įpareigoja statinių naudotojus naudoti statinį (jo patalpas) pagal paskirtį; laikytis normatyviniuose statybos techniniuose dokumentuose ar normatyviniuose statinio saugos ir paskirties dokumentuose nustatytų statinio naudojimo ir priežiūros reikalavimų, kad būtų išlaikytos statinio (jo dalių, inžinerinių sistemų) savybės, atitinkančios esminius statinio reikalavimus. Taigi visų pirma saugus statinio naudojimas siejamas su jo naudojimu pagal paskirtį - statinio viešajame registre nurodytą statinio naudojimo tikslą (žmonėms gyventi, ūkinei komercinei ar kitai veiklai), kadangi tik tam tikrai paskirčiai pritaikytas statinys atitinka saugos ir jame planuojamos (atliekamos) veiklos (technologijos proceso)

privalomus reikalavimus, nustatytus normatyviniuose statinio saugos ir paskirties dokumentuose. Ši pareiga nuosekliai sąlygota to, kad būtent tam tikrai paskirčiai pastatyto statinio sauga yra įvertinta valstybės institucijų, ir jos atskirų valstybinės statybų priežiūros procesų metu prisiėmė atsakomybę, patvirtindamos, kad statinys, jei jis bus naudojamas tam tikslui, kuriam buvo pastatytas, bus saugus jame ir aplink jį esančių asmenų sveikatai ir aplinkai.

Statybos techninis reglamentas STR 1.01.09:2003 „Statinių klasifikavimas pagal jų naudojimo paskirtį“, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. birželio 11 d. įsakymu Nr. 289, nustato statinių klasifikavimo pagal paskirtį pagrindines grupes (pograpius) ir požymius, kuriais vadovaujantis statiniai priskiriami atitinkamoms grupėms, o pastarosioms priskirti statiniai dar detaliau suskirstyti į pograpius.

Gyvenamieji pastatai pagal tipą skirstomi į pograpius:

- **gyvenamosios paskirties (vieno buto) pastatai (namai)** – skirti gyventi vienai šeimai. Šiam pastatų pograpiui priskiriami atskiri vieno buto namai bei namų poros ar keli sublokuoti vieno buto namai, kurių kiekvienas butas turi atskirą stogą ir įėjimą iš lauko. Vieno buto namą gali sudaryti šie aukštai: rūšio, cokolinis (pusrūšis), antžeminiai bei mansardinis;
- **gyvenamosios paskirties (dviejų butų) pastatai (namai)** – skirti gyventi dviem šeimoms. Šiam pastatų pograpiui priskiriami atskiri namai, namų poros ar keli sublokuoti namai, išskyrus vieno buto namus, atitinkančius 7.1 punkto reikalavimus.
- **gyvenamosios paskirties (trijų ir daugiau butų (daugiabučiai) pastatai (namai).** Daugiabutis namas – trijų ir daugiau butų gyvenamasis namas. Patalpos daugiabučiame name gali būti remontuojamos, rekonstruojamos ir naudojamos prekybos, viešojo maitinimo, teisėsaugos, ryšių, medicinos, spaudos platinimo, buitinių paslaugų teikimo bei kitoms negamybinėms reikmėms, jeigu tai neprieštaruja teritorijų planavimo dokumentų reikalavimams. Keičiant gyvenamųjų patalpų paskirtį, jos turi būti rekonstruotos taip, kad būtų įrengtas atskiras įėjimas iš lauko ir kad šis rekonstravimas atitiktų gyvenamojo namo architektūros, higienos, priešgaisrinės saugos, aplinkos apsaugos ir statybos techninius reikalavimus.
- **gyvenamosios paskirties (įvairių socialinių grupių asmenims) pastatai (namai)** – skirti gyventi įvairių socialinių grupių asmenims (bendrabučiai, vaikų namai, prieglaudos, globos namai, šeimos namai, vienuolynai ir pan.). Įvairių socialinių grupių asmenims gyventi skirti pastatai turi būti specialiai pritaikyti šiam tikslui (statybos, rekonstravimo ar remonto metu) ir

atitikti šią sritį reglamentuojančių normatyvinių statybos techninių bei normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų keliamus jiems reikalavimus.

Natūralu, kad ūkinės laisvės iniciatyva padiktuoja poreikį gyvenamąsias patalpas naudoti ir ūkinei komercinei veiklai, priartinant gyventojams reikalingas paslaugas (maitinimo, grožio, sporto, kultūros, sveikatos priežiūros ir kt.) prie gyvenamosios aplinkos. Viena vertus, tai gyventojams patogiu, kita vertus, gyvenamajame name atsiradusi ūkinė komercinė veikla (neretai tarši), jei ji vykdoma neužtikrinus būtinųjų statinio saugos ir paskirties reikalavimų, gali turėti neigiamos įtakos gyvenamajai aplinkai, taip pat ir dėl patalpų oro kokybės. Šiuo tikslu atliekamas (turi būti atliekamas) patalpų pagrindinės tikslinės naudojimo paskirties pakeitimas, vykdomas anksčiau aptartų valstybinės statybų priežiūros procesų metu.

Statybos techninis reglamentas STR 1.11.01:2002 „Statinių pripažinimo tinkamais naudoti tvarka“ nustato tam tikrus ypatumus, kai pripažįstamos tinkamomis naudoti patalpos, pakeitus jų pagrindinę tikslinę naudojimo paskirtį arba suformavus naujus kadastro objektus, kai neatliekami šių patalpų rekonstravimo ar kapitalinio remonto darbai. Bet kuriuo atveju visuomenės sveikatos priežiūros institucijų, dalyvaujančių šiame procese, pareiga prižiūrėti atitinkamų visuomenės sveikatos saugos reikalavimų, užtikrinančių saugią sveikatai gyvenamąją aplinką, įgyvendinimą.

Kalbant apie daugiabučių gyvenamųjų namų patalpų paskirties keitimą būtina paminėti pakankamai konkrečias **Lietuvos Respublikos daugiabučių gyvenamųjų namų savininkų bendrijų įstatymo nuostatas:**

- „Daugiabučio namo gyvenamųjų patalpų paskirtis gali būti keičiama ir jos naudojamos teisės saugos, ryšių, medicinos, spaudos platinimo, buitinių paslaugų teikimo bei kitoms negamybinėms reikmėms, jeigu tai neprieštaruja teritorijos planavimo dokumentų reikalavimams.“

Pirma, įstatymas imperatyviai nurodo, kad daugiabučio gyvenamojo namo patalpose negali būti gamybinės paskirties patalpų; antra, nurodoma, kad paskirties pakeitimas negali prieštarauti teritorijų planavimo dokumentų reikalavimams. Atsižvelgiant į gaunamus gyventojų skundus dėl nepakankamo automobilių parkavimo vietų skaičiaus, nepritaikyto ūkinei veiklai atliekų tvarkymo ir pan. (tai neabejotinai turi įtakos aplinkos oro, kartu ir patalpų oro kokybei), praktikos analizę atliksiančiai poveiklei siūlytina paanalizuoti, ar valstybinės statybų priežiūros institucijos joms suteiktų įgaliojimų ribose užtikrina minėto reikalavimo įgyvendinimą.

- „Kai keičiama gyvenamųjų patalpų paskirtis, jos turi būti pertvarkytos taip, kad būtų įrengtas atskiras įėjimas iš lauko ir kad šis pertvarkymas atitiktų gyvenamojo namo architektūros, higienos, priešgaisrinės saugos, aplinkosaugos ir statybos techninius reikalavimus.“

Šiuo atveju ypatingai svarbu užtikrinti atskiros (izoliuotos nuo bendros vėdinimo sistemos) vėdinimo sistemos įrengimą, jei patalpose planuojama vykdyti taršią pavojingomis cheminėmis medžiagomis ar kvapais veiklą.

- „Pasiūlymas keisti gyvenamųjų patalpų paskirtį iki projektavimo sąlygų išdavimo turi būti viešai aptartas su bendrijos nariais ir kitais butų bei kitų patalpų savininkais. Ši nuostata netaikoma, kai negyvenamosios patalpos keičiamos į gyvenamasias, taip pat kai kitos paskirties, negu buvo, negyvenamosioms patalpoms netaikomi griežtesni aplinkosaugos, higienos, priešgaisrinės saugos ir kiti privalomieji reikalavimai.“

Ši nuostata dėl griežtesnių reikalavimų taikymo/netaikymo savo esme sąlygoja skirtingą interpretavimą, todėl yra kritikuotina, kadangi daugelis higienos (ko gero kaip ir kitų) reikalavimų yra ne griežtesni ar liberalesni, bet tiesiog kitokie.

Kita problema, susijusi su patalpų paskirtimi, tapo itin akivaizdi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2009 m. liepos 20 d. įsakymu Nr. V-593 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. spalio 5 d. įsakymo Nr. V-791 „Dėl Ūkinės komercinės veiklos rūšių, kurioms būtinas leidimas-higienos pasas, sąrašo bei Leidimų-higienos pasų išdavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ papildžius atsisakymo išduoti leidimo-higienos paso pagrindus ir numačius, kad leidimas-higienos pasas neišduodamas, jeigu patalpų, kuriose numatoma vykdyti veiklą, paskirtis neatitinka ūkinės komercinės veiklos, kuriai prašoma leidimo-higienos paso. Įsigaliojus šiai nuostatai ir teritorinėms visuomenės sveikatos priežiūros įstaigoms ėmus neišduoti leidimo-higienos paso veiklai ne tos paskirties patalpose, kilo didžiulis verslo struktūrų nepasitenkinimas, sulaukęs ir valstybės institucijų palaikymo. Tai, kad būtent sveikatos apsaugos ministro įsakymu, nieko naujai ar papildomai nsureglamentavusiu, tik pakartojančiu Statybos, Daugiabučių gyvenamųjų namų savininkų bendrijų įstatymų nuostatas, rodo visų pirma tai, kad dalis ūkinės komercinės veiklos vykdytojų šių įstatymų reikalavimų nesilaikė ir nesulaukė dėl to įstatymuose numatytų poveikio priemonių taikymo (Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 189² straipsnis numato administracinę atsakomybę už statinio naudojimą ne pagal paskirtį), todėl Sveikatos apsaugos ministerijos institucijų išduodamo leidimo-higienos paso negavimas tapo vieninteliu kliuviniu toliau vykdyti Lietuvos Respublikos įstatymus pažeidžiančią ūkinę komercinę veiklą. Išduodant leidimą-higienos pasą, kuris beveik visais atvejais yra galutinis valstybės institucijos išduodamas leidimas veiklai, yra vertinama teritorija, statiniai, patalpos, jų įrengimas, naudojama įranga, priemonės, darbuotojų kvalifikacija ir

pasirengimas, tačiau šis vertinimas yra tik dokumentinis ir vizualinis. Pavyzdžiui, daugiabučio gyvenamojo namo pirmajame aukšte vietoj vieno ar kelių butų yra įrengta pirtis ir baseinas, tačiau tik statinį pripažįstant tinkamu naudoti yra vertinamas vėdinimo sistemos efektyvumas (pateikiami sistemos išbandymo protokolai), o šiuo atveju vėdinimo sistema yra įvertinta ne konkrečiai ūkinei komercinei veiklai, bet žmonių gyvenimui, o įvertinti jos konkrečiai ūkinei komercinei veiklai leidimo-higienos paso išdavimo procese nėra galimybių, todėl pilnai įvertinti ūkinės komercinės veiklos net ir visuomenės sveikatos saugos aspektu, jei veikla bus vykdoma ne tos paskirties statinyje (patalpose) nėra galimybių.

Manytina, kad ūkinės komercinės veiklos vykdymo netinkamos paskirties statinyje (patalpose) problema nevisiškai tinkamu būdu buvo išspręsta 2010 m. balandžio 29 d. priimtu Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 2, 5, 6, 7, 10, 12, 15, 21, 34, 37, 41, 43, 45 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir 22, 32, 44 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymu, numačiusiu, kad leidimas-higienos pasas nebus išduodamas, jeigu patalpų, kuriose numatoma vykdyti veiklą, paskirtis neatitiks ūkinės komercinės veiklos, kuriai prašoma leidimo-higienos paso tik nuo 2012 m. sausio 1 d. Šios nuostatos motyvas buvo tas, kad asmenys, šiuo metu vykdantys ūkinę komercinę veiklą netinkamos paskirties pastatuose (patalpose), turėtų laiko pasikeisti patalpų paskirtį. Kitaip tariant, buvo konstatuota, kad yra nemažai neteisėto ūkinės komercinės veiklos vykdymo faktų ir tas neteisėtumas turėtų būti pašalintas duodant verslui pakankamai laiko. Tokios įstatymo nuostatos atsiradimas greita kitų buvo grindžiamas ir asmenų teisėtų lūkesčių teisinės apsaugos interesu, kuris neabejotinas kritikuotinas jau vien dėl to, kad iš ne teisės neatsiranda teisė. Tačiau visų pirma jis ydingas dėl to, kad leidimas-higienos pasas beveik visais atvejais yra galutinis valstybės institucijos išduodamas leidimas veiklai, tai yra jis suteikia ūkio subjektui teisę teisėtai vykdyti leidime nurodytą veiklą nurodytomis apimtimis. Kartu pažymėtina, kad galutinio leidimo išdavimas kaip tik ir sukuria ūkio subjekto pagrįstą ir teisėtą lūkestį, kad jei jis vykdys veiklą nepažeidžiant leidime nurodytų apimčių, valstybės institucijos neatliks jo atžvilgiu jokių veiklą ribojančių veiksmų, jo atžvilgiu nebus taikomos jokios administracinio poveikio priemonės. Todėl išduodant leidimą-higienos pasą veiklai ne tos paskirties statinyje (patalpose) bus išduodamas galutinis leidimas veiklai, žinomai pažeidžiančiai Lietuvos Respublikos įstatymų reikalavimus, ir bus sukuriamas faktinė situacija, pažeidžianti ūkio subjekto teisėtų lūkesčių ir interesų teisinės apsaugos principą.

Išvada. Loginė statybų procesą ir visuomenės sveikatos priežiūros institucijų dalyvavimą jame reglamentuojančių teisės aktų turinio analizė parodė, kad visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimas valstybinės statybos priežiūros procese yra labai problemiškas, neapibrėžtas ir

teisiškai neįpareigojantis, net ir kalbant apie gyvenamųjų namų statybą: į jas gali būti nesikreipta dėl statinio projektavimo sąlygų išdavimo, atitinkamai jos gali nedalyvauti (arba dalyvauti ne sprendžiamąjo balsu teise) sprendžiant statybos leidimo išdavimo klausimą, į jų motyvuotą nepritarimą gali būti neatsižvelgta statinio pripažinimo tinkamu naudoti proceso metu. Taigi darytina išvada, kad daugeliu atveju statinio atitikties visuomenės sveikatos saugos teisės aktams užtikrinimas priklauso nuo pačios visuomenės sveikatos priežiūros įstaigos iniciatyvumo, kompetencijos, principingumo ir aktyvaus jiems suteiktų įgaliojimų realizavimo (taip pat ir teisės skusti atitinkamus kitų statybos proceso institucijų administracinius sprendimus) visuomenės sveikatos saugos tikslu.

2.3. Specialieji teisės aktai, reglamentuojantys valstybinę visuomenės sveikatos saugos kontrolę

Gyvenamajam namui parinkus tinkamą vietą, apsaugančią jį nuo išorinės taršos, suprojektavus ir pastačius jį laikantis statinio saugos ir paskirties reikalavimų, statinį naudojant pagal paskirtį, vis dėlto gali būti neužtikrinama tinkama gyvenamųjų patalpų oro kokybė. Tam įtakos turi visų pirma pačių gyvenamųjų patalpų naudotojų elgesys: rūkymas, buitinės chemijos, kosmetikos priemonių naudojimas, maisto ruošimas, naminių gyvūnų laikymas ir pan. Šie aspektai nagrinėjamoje temoje nebus atskirai aptariami, kadangi jų kontrolė nėra pavesta visuomenės sveikatos priežiūros institucijoms. Antra vertus, jie paprastai nėra nuolatiniai ir didele dalimi priklauso nuo pačių gyvenamųjų patalpų naudotojų elgesio kultūros.

Didesne problema tampa nuolatinė ūkinės veiklos „kaimynystė“, dėl kurios nuolat arba periodiškai nukenčia gyvenamųjų patalpų oro kokybė ir yra pažeidžiami saugūs žmonių sveikatai oro kokybės parametrai, už kurių kontrolę yra atsakingos visuomenės sveikatos priežiūros institucijos.

Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas paveda Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos vykdyti stacionarių globos ir slaugos įstaigų (kaip jau buvo minėta, šių įstaigų pastatai priskiriami gyvenamųjų pastatų pogrupiui) valstybinę visuomenės sveikatos saugos kontrolę (15 str. 1 d. 2 p.), taip pat pagal asmenų prašymus, pranešimus, skundus vykdyti visuomenės sveikatos saugos reglamentų (higienos normų), kurių kontrolė nėra pavesta kitiems viešojo administravimo subjektams, kontrolę pagal sveikatos apsaugos ministro nustatytą kontroliuojamų sričių sąrašą (15 str. 1 d. 3 p.). **Pagal**

asmenų prašymus, pareiškimus, skundus Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos vykdomos visuomenės sveikatos saugos reglamentų (higienos normų), kurių kontrolė nėra pavesta kitoms viešojo administravimo institucijoms, laikymosi kontrolės (valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės) kontroliuojamų sričių sąrašė, patvirtintame Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. gruodžio 4 d. įsakymu Nr. V-1179, numatyta, kad Valstybinė visuomenės sveikatos priežiūros tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos pagal asmenų prašymus, pranešimus, skundus kontroliuoja, ar neviršijama cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija gyvenamosios aplinkos ore pagal Lietuvos higienos normą HN 35:2007 „Didžiausia leidžiama cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija gyvenamosios aplinkos ore“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. gegužės 10 d. įsakymu Nr. V-362. Kol kas tai vienintelė Lietuvos higienos norma, tiesiogiai reglamentuojanti gyvenamųjų patalpų oro kokybei aktualų ūkinės komercinės veiklos veiksnį, kurio kontrolė pavesta visuomenės sveikatos priežiūros institucijoms. Manytina, kad patvirtinus Lietuvos higienos normos HN 121:2010 „Kvapo koncentracijos ribinė vertė gyvenamosios aplinkos ore“ projektą, nustatantį kvapo koncentracijos ribinę vertę gyvenamosioms patalpoms, šia higienos norma bus papildytas ir minėtas sąrašas. Šiuo aspektu paminėtina tai, kad nuo 2010 m. liepos 1 d. įsigaliojusi Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo redakcija paveda Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos kvapų kontrolę (turėtų būti vartojama sąvoka „valstybinė visuomenės sveikatos saugos kontrolė“) gyvenamuosiuose pastatuose, tačiau, kadangi esamas teisinis reguliavimas neįtvirtina nuostatos, kad gyvenamosiose patalpose neturi būti iš aplinkos sklindančių kvapų, sukeltų kitų asmenų ūkinės veiklos(ji yra kai kuriose užsienio valstybėse ir yra siejama su asmens privataus gyvenimo apsauga), bei kol kas nenustato didžiausios leidžiamos kvapo koncentracijos gyvenamosiose patalpose, *de facto* kvapų kontrolė visuomenės sveikatos priežiūros institucijų ir nėra vykdoma (ji vykdoma tik tiek, kiek siejama su pavojingų cheminių medžiagų, sukeliančių kvapą, kontrole).

Visuomenės sveikatos priežiūros įstatyme valstybinė visuomenės sveikatos saugos kontrolė apibrėžiama kaip įgaliotų valstybės institucijų ir pareigūnų atliekami veiksmai ūkinės komercinės veiklos atitikties visuomenės sveikatos saugos norminių teisės aktų reikalavimams įvertinti bei administracinėms poveikio priemonėms taikyti (2 str. 14 d.). Taigi iš esmės kontrolė apima patikrinimų atlikimą ir administracinio poveikio priemonių taikymą.

Patikrinimų atlikimo pagrindus ir tvarką labai detalai reglamentuoja **Tiesioginės valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės reglamentas, patvirtintas Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus**

2008 m. gruodžio 5 d. įsakymu Nr. V-111. Pagal Reglamentą asmens prašymas, pareiškimas ar skundas yra laikytinas operatyviosios (neplaninės) kontrolės pagrindu. Taigi gavus asmens skundą dėl galimo cheminių medžiagų koncentracijos viršijimo gyvenamosiosios patalpose, atliekamas patikrinimas siekiant nustatyti, ar nėra viršyti saugūs sveikatai rodikliai. Pabrėžtina, kad galima cheminė tarša privalo būti siejama su tam tikra ūkine komercine veikla (Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 2 str. 14 d.), todėl visuomenės sveikatos priežiūros įstaigos netiria (neturėtų tirti) skundų dėl asmenų, nesiverčiančių ūkine komercine veikla, nors ir galimai teršiančių šalia esančią gyvenamąją aplinką. Taigi tokios operatyviosios kontrolės atveju visais atvejais būtina atlikti cheminių medžiagų koncentracijos laboratorinius tyrimus pareiškėjo gyvenamojoje aplinkoje iš anksto su pareiškėju suderintu metu. Operatyviosios kontrolės atveju apie laboratorinių tyrimų atlikimą negali būti iš anksto informuojamas tikrinamas objektas, nors jo atstovas gali dalyvauti patikrinime, t.y. patikrinimo metu kontrolę atliekantys pareigūnai privalo užtikrinti, kad pradėjus patikrinimą objektas nepakeistų įprastinio darbo režimo.

Kontrolės metu nustatčius visuomenės sveikatos saugos teisės aktų pažeidimus taikomos administracinio poveikio priemonės: tiek administracinės kardomosios (leidimo, licencijos sustabdymas, galiojimo panaikinimas; jei tai kitų institucijų kompetencija, šių priemonių inicijavimas), tiek administracinės atsakomybės (administracinių nuobaudų skyrimas). Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 41 straipsnio 6 dalies 4 punktas numato visuomenės sveikatos priežiūros institucijų pareigūnų teisę (šiuo atveju labiau tiktų žodis „pareiškė“) siūlyti atitinkamai institucijai sustabdyti ar panaikinti licenciją verstis ūkine komercine veikla asmenims, kurių vykdoma veikla gali padaryti ar padarė žalos sveikatai. Tuo atveju, jei leidimą-higienos pasą ūkinei komercinei veiklai yra išdavusi pati visuomenės sveikatos priežiūros institucija, ji nustatyta tvarka priima sprendimą sustabdyti, o nepašalinus pažeidimų panaikinti leidimo-higienos pasą galiojimą (Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 21 str. 9 d. 1 p., 21 str. 12 d. 3 p.).

Administracinę atsakomybę asmeniui, pažeidusiam higienos norminį aktą nustato Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 42 straipsnis. Protokolas dėl šio administracinio teisės pažeidimo surašo, bylas nagrinėja ir administracines nuobaudas skiria Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos pareigūnai.

Kalbant apie praktinį administracinio poveikio priemonių taikymą (tiek dėl kardomųjų, tiek dėl administracinės atsakomybės), būtina pabrėžti tai, kad būtent dėl cheminių medžiagų koncentracijos gyvenamųjų patalpų ore viršijimo, kyla pagrindinė – ūkinės komercinės veiklos ir cheminės taršos gyvenamojoje aplinkoje susiejimo problema, t.y. poreikis įrodyti neginčytiną

priežastinį ryšį tarp ūkinės komercinės veiklos ir konkrečios gyvenamųjų patalpų taršos. Tai ypač sudėtinga, kai nustatomas cheminių medžiagų, paprastai naudojamų ir pačių gyventojų arba naudojamų kelių šalia vertintos gyvenamosios aplinkos esančių taršos šaltinių, koncentracijos viršijimas, pvz., nustačius amoniako ar sieros vandenilio viršijimą gyvenamosiose patalpose itin sudėtinga įrodyti, kad dėl viršijimo atsakinga konkreti ferma, jei ir pats gyventojas augina gyvulius arba šalia gyvenamojo namo yra kelios fermos. Siekiant išvengti įrodinėjimo problemų, būtina sudaryti kuo labiau apgalvotą ir konkrečioms sąlygoms pritaikytą laboratorinių tyrimų programą (matuoti ne tik gyvenamosiose patalpose, bet ir keliuose taškuose link galimo taršos šaltinio), labai detaliam įvertinti ir aprašyti patikrinimo akte visas mėginio laboratoriniams tyrimams paėmimo sąlygas (vėjo kryptį, temperatūrą, aplinką, įsitikinti ir pažymėti, ar tuo metu nevyko kita tarši veikla (pvz., nebuvo tręšiami laukai) ir pan.), kvalifikuotai įvertinti ir aprašyti gautų laboratorinių tyrimų rezultatus (būtina turėti ir panaudoti žinias apie cheminių medžiagų savybes). Atsižvelgiant į išdėstytus įrodinėjimo sunkumus, galimai nepakankamą kontroliuojančių pareigūnų kvalifikaciją, net ir nustačius cheminių medžiagų koncentracijos viršijimus gyvenamosios aplinkos ore, administracinio poveikio priemonės praktiškai nėra taikomos, ir dėl to pati kontrolė nėra eketyvi, nes dažnai taip ir lieka savitikslių.

Būtent dėl paminėtų įrodinėjimo problemų Kvapų kontrolės gyvenamosios aplinkos ore taisyklių projekte numatytas mėginių kvapo koncentracijos laboratoriniams tyrimams paėmimo ne tik gyvenamosios aplinkos ore, bet ir ūkinės komercinės veiklos taršos šaltiniuose galimybė. Tokiu atveju kvapo koncentracijos gyvenamosios aplinkos ore išmatuojamos arba apskaičiuojamos modeliavimo būdu pagal kvapo koncentracijos, nustatytos taršos šaltinyje, laboratorinių tyrimų rezultatus.

III. KITŲ ŠALIŲ PATIRTIS GYVENAMOSIOS APLINKOS REGLAMENTAVIME

Daugelyje Europos šalių yra priimti standartai, programos, rekomendacijos dėl patalpų oro kokybės. Veiksmai dažniausiai nukreipti į konkrečią problemą, kaip siekis užtikrinti bendrą nacionalinę strategiją. Prioritetai dažniausiai keliami dėl patalpų ore esančių tabako dūmų, vėdinimo organizavimo, bei cheminių medžiagų patalpose. Lentelėje pateiktas sąrašas Europos šalių, turinčių teisės aktus ir rekomendacijas susijusias su patalpų oro kokybe.

Europos šalys	Teisės aktai/Rekomendacijos		
	Bendrie ji	Speciali eji	Nustatytos vertės
Austrija	+	+	
Belgija	+		
Čekija	+		
Danija	+		
Estija		+	
Suomija	+	+	+
Prancūzija	+		
Vokietija	+		+
Italija	+	+	
Olandija	+		
Norvegija	+	+	+
Lenkija		+	
Portugalija	+		
Bulgarija	+		
Švedija	+	+	+
Anglija	+		

Vengrija, Anglija turi nusistačiusios dokumentus, kurie reglamentuoja teršalų kiekius patalpų ore. Rekomendacijas apie teršalų kiekius patalpų ore turi Vokietija, Vengrija.

Rekomendacijos dėl asbesto egzistuoja visose šalyse. Daugelyje šalių asbestas uždraustas naudoti. Asbesto naudojimas gali būti reguliuojamas nustatant reikalavimus parduodant produktus arba pašalinat asbestą iš pastato elementų. Italijoje reglamentuojamas draudimas tiek dėl asbeto turinčių gaminių pardavimo ir pašalinimo. Vokietijoje reguliavimas sukonzentruotas ties asbeto pašalinimu iš gaminių. Portugalijoje galioja bendrojo draudimo nurodymai visoms produktų rūšis, o ne tik su pastatu susijusiomis, draudžiama parduoti produktus kurių sudėtyje yra asbesto.

Radono koncentracijos patalpose reglamentuojamos Vokietijoje, Olandijoje, Portugalijoje. Visi reikalavimai dėl radono koncentracijų reguliavimo susiję tiek su esamais, tiek su naujais pastatais.

Vokietija turi standartą dėl lakių organinių junginių išsiskyrimo iš statybinių medžiagų, baldų. Italijoje jokių konkrečių standartų nėra, tačiau vykdoma kontrolė, reikalaujant gamintojams turėti specifikacijas statybos produktams, kuriose nurodyta, kokios medžiagos naudojamos.

Austrija turi rekomendacijas patalpų oro kokybei, kuriose kalbama apie cheminių medžiagų, tokių kaip lakių organinių junginių, formaldehido vertes ir jų monitoringą patalpų ore.

Belgija turi standartus gyvenamųjų patalpų ventiliacijai.

TEISĖS AKTŲ SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992., Nr. 33-1014).
2. Lietuvos Respublikos Laikinasis Pagrindinis Įstatymas.
3. 1998 m. birželio 25 d. Orhuso konvencija „Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančias sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais“.
4. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas.
5. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (Žin., 1992, Nr. 5-75).
6. Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 98-2813).

7. Lietuvos Respublikos daugiabučių gyvenamųjų namų savininkų bendrijų įstatymas (Žin., 1995, Nr. 20-449; 2000, Nr. 56-1639).
8. Lietuvos Respublikos statybos įstatymas (Žin., 1996, Nr. 32-788; 2001, Nr. 101-3597).
9. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas (Žin., 1994, Nr. 63-1231; 1998, Nr. 112-3099).
10. Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas (Žin., 1996, Nr. 11-281; 2003, Nr. 117-5317).
11. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (Žin., 1995, Nr. 107-2391; 2004, Nr. 21-617).
12. Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas (Žin., 2002, Nr. 56-2225).
13. Lietuvos Respublikos žemės įstatymas (Žin., 1994, Nr. 34-620; 2004, Nr. 28-868).
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimas Nr. 343 „Dėl specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“ (Žin., 1992, Nr. 22-652).
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. balandžio 16 d. nutarimas Nr. 370 „Dėl Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros bei statinių naudojimo priežiūros nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 1997, Nr. 34-851).
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl asbesto ir jo turinčių gaminių importo, gamybos ir naudojimo ribojimo“ (Žin., 1998, Nr. 88-2424).
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 21 d. nutarimas Nr. 1316 „Dėl normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų normavimo sričių paskirstymo tarp valstybės institucijų“ (Žin., 2004, Nr. 156-5701).
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 9 d. nutarimas Nr. 341 „Dėl esminių statinio reikalavimų ir statinio techninių parametrų pagal statinių ar statybos produktų charakteristikų lygius ir klases nustatymo kompetencijos priskyrimo valstybės institucijoms“ (Žin., 2008, Nr. 46-1730).
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 17 d. nutarimas Nr. 351 „Dėl Asbesto šalinimo programos patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 48-1777).
20. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 676 „Dėl Epidemiologiškai svarbių veiklos sričių, kuriose, nesilaikant nustatytų higienos reikalavimų, galėtų kilti pavojus užsikrėsti užkrečiamosiomis ligomis bei atsirastų neinfekcinių ligų protrūkių sąrašo patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 12-446).

21. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. gruodžio 22 d. įsakymas Nr. V-749 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 85:2003 „Gamtinė apšvita. Radiacinės saugos normos“ patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 30-997).

22. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. vasario 9 d. įsakymas Nr. V-57 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 125:2004 „Socialinių paslaugų įstaigos: bendrieji saugos sveikatai reikalavimai“ patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 32-1026).

23. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. kovo 8 d. įsakymas Nr. V-114 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 60:2004 „Pavojingų cheminių medžiagų didžiausios leidžiamos koncentracijos dirvožemyje“ patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 41-1357).

24. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. rugpjūčio 19 d. įsakymas Nr. V-586 „Dėl sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo ir režimo taisyklių“ (Žin., 2004, Nr. 134-4878).

25. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. gruodžio 9 d. įsakymas Nr. V-895 „Dėl Lietuvos higienos normos 105:2004 „Polimeriniai statybos produktai ir polimerinės baldinės medžiagos“ patvirtinimo“ (Žin., 2004, 182-6745).

26. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. gegužės 10 d. įsakymas Nr. V-362 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 35:2007 „Didžiausia leidžiama cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija gyvenamosios aplinkos ore“ patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 55-2162).

27. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. spalio 5 d. įsakymas Nr. V-791 „Dėl Ūkinės komercinės veiklos rūšių, kurioms būtinas leidimas-higienos pasas, sąrašo bei Leidimų-higienos pasų išdavimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 106-4352).

28. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. gruodžio 4 d. įsakymas Nr. V-1179 „Dėl Pagal asmenų prašymus, pareiškimus, skundus Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos vykdomos visuomenės sveikatos saugos reglamentų (higienos normų), kurių kontrolė nėra pavesta kitoms viešojo administravimo institucijoms, laikymosi kontrolės (valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės) kontroliuojamų sričių sąrašo patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 145-5855).

29. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2009 m. rugsėjo 1 d. įsakymas Nr. V-714 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 124:2009 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 107-4494).

30. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2009 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. V-1081 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 42:2009 „Gyvenamųjų ir visuomeninių pastatų patalpų mikroklimatas“ patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 159-7219).

31. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. gruodžio 27 d. įsakymas Nr. 420 „Dėl reglamento STR 2.01.01(3):1999 „Esminiai statinio reikalavimai. higiena, sveikata, aplinkos apsauga“ (Žin., 2000, Nr. 8-215).

32. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. 215 „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.05.07:2002 „Statinio projektavimo sąlygų sąvadas“ (Žin., 2002, Nr. 54-2153).

33. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. gegužės 14 d. įsakymas Nr. 242 Dėl Statybos techninis reglamento STR 1.11.01:2002 „Statinių pripažinimo tinkamais naudoti tvarka“ patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 60-2475).

34. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. birželio 11 d. įsakymas Nr. 289 „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.01.09:2003 „Statinių klasifikavimas pagal jų naudojimo paskirtį“ patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 58-2611).

35. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 705 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.02.01:2004 „Gyvenamieji pastatai“ patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 23-721).

36. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. D1-696 „Dėl Nuolatinės statybos komisijos pavyzdinių nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 4-75).

37. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. birželio 9 d. įsakymas Nr. D1-289 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.09.02:2005 „Šildymas, vėdinimas ir oro kondicionavimas“ patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 75-2729).

38. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. liepos 1 d. įsakymas Nr. D1-338 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.02.09:2005 „Vienbučiai ir dvibučiai gyvenamieji pastatai“ (Žin., 2005, Nr. 93-3464).

39. Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus 2008 m. lapkričio 17 d. įsakymas Nr. V-97 „Dėl Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos pavaldžių teritorinių visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimo teritorijų planavime ir statybų valstybinėje priežiūroje reglamento patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 135-5302).

40. Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus 2008 m. gruodžio 5 d. įsakymas Nr. V-111 „Dėl Tiesioginės valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės reglamento patvirtinimo ir įgaliojimų suteikimo“ (Žin., 2008, Nr. 146-5908).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Strategic approaches to indoor air policy-making. WHO European for Environment and Health Bilthoven, 1999.
2. M. Jantunen, J.J. Jaakkola, M. Krzyzanowski. Assessment of exposure to indoor air pollutants. WHO Regional Publications European Series, No. 78.1997.
3. Indoor air quality. World Health Organization Regional Office for Europe, 2000.
4. The Right to Healthy Indoor Air. Report on a WHO Meeting, Bilthoven, 2000.

5. Sick building syndrome, World Health Organization Regional Office for Europe. 1995.
6. Policies to reduce exposure to environmental tobacco smoke. Report on a WHO Workinggroup Meeting, Lisbon, 2000.
7. J.Ašmenskas, A. Bubinas, V.Obelenis, B. Šimkūnienė. Aplinkos medicina, 1997.
8. Nacionalinių taršos mažinimo bei oro kokybės vertinimo programų paruošimas. EuropeAid/114743/D/SV/LT. Aplinkos oro kokybės vertinimo vadovas. 2006 m.
9. Agnė Matuliauskaitė. Oro tarša kietosiomis dalelėmis, jos įtaka gyvenimo kokybei ir taršos mažinimo patalpose priemonės, Mokslas-Lietuvos ateitis, 2009 m. 1 tomas, Nr.5.
10. L.Šeduikytė, R.Bliūdžius. Indoor Air Quality Management // Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba. ISSN 1392-1649. Kaunas: Technologija, 2003, Nr.1 (23), p. 21-29.
11. WHO Air quality guidelines for particulate matter, ozone, nitrogen dioxide and sulfur dioxide: Global update 2005 - Summary of risk assessment. World Health Organization, 2006.
12. Development of WHO Guidelines for Indoor Air Quality. Report on a Working Group Meeting Bonn, Germany. 2006.
13. G. Gaidys. Žmogaus teisės į sveiką aplinką statuso identifikavimo problemos.

Galutinę ataskaitą parengė

Regina Burbienė

Asta Bajorienė